

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

ИЗСЛЕДВАНЕ НА СЪСТОЯНИЕТО НА МЕДИАЦИЯТА В СТРАНАТА

ДОКЛАД

2019

ФОНДАЦИЯ

"Партньори България"

Благодарности

Специални благодарности към проф. Добринка Чанкова, Валя Станкова, Биляна Гяурова-Вегертседер, Керачка Михаел и Петромир Кънчев за тяхното експертно участие в създаването на методиката, както и в събирането и обработката на информацията. Този доклад е реализиран и със съдействието на медиатори, съдии и адвокати, представители на Министерство на правосъдието, председатели и служители на районни и окръжни съдилища и центрове по медиация в градовете Варна, Бургас и София. Изказваме благодарност и на всички интервюирани лица и участници във фокус групи.

За фондация „Партньори – България“

Фондация „Партньори – България“ (ФПБ) е регистрирана през 1998 г. неправителствена организация с независимо управление, която работи за разпространение на методи и програми за мирно разрешаване на конфликти, добро управление и социално включване. Организацията си сътрудничи с институции, неправителствени организации и специалисти за подобряване на политиката и практиката в областта на правосъдието, социалните грижи, закрилата на децата, образованието, икономическото развитие и опазването на околната среда. Фондацията работи за укрепване на диалога между гражданското общество, правителството и бизнес сектора, както и за насърчаване на участието на различни по-слабо представени организации, групи и общности в процесите на вземане на решения.

От създаването си ФПБ работи за въвеждане на методи за алтернативно разрешаване на спорове като възможност гражданите да получат по-добър достъп до правосъдие извън рамките на съдебната система. Програмите на организацията са насочени към алтернативно разрешаване на спорове чрез посредничество, медиация и диалог, постигане на консенсус, кооперативно планиране и вземане на решения.

Автор: Д-р Даниела Коларова

Издател: Фондация „Партньори – България“, София, 2019

ISBN 978-954-9945-50-8

Този доклад и изготвен в рамките на проект № BG05SFOP001-3.003-0081 „Повишаване капацитета на организациите, които обучават медиатори, чрез изработване на Стандарти за обучение на медиатори“, реализиран от фондация „Партньори – България“ в рамките на програма „Добро управление“ и с подкрепата на Европейския социален фонд.

Проучване на състоянието на медиацията в страната

ДОКЛАД

София, 2019

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	5
Цел на изследването	5
Основни определения.....	5
Изследователски методи.....	6
РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОУЧВАНЕТО	8
1. Демографски характеристики на изследваните лица.....	8
2. Мнение за медиацията като алтернативен способ за разрешаване на спорове.....	10
3. Обучението по медиация	16
4. Спорове, подходящи за медиация.....	37
5. Контрол върху дейността на медиаторите и центровете по медиация	43
6. По-нататъшно развитие на медиацията в страната	44
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	53
ПРЕПОРЪКИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ПОЛИТИКАТА В ОБЛАСТТА НА МЕДИАЦИЯТА.....	55

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият доклад за състоянието на медиацията в страната е подготвен в рамките на проект „Повишаване капацитета на организациите, които обучават медиатори, чрез изработване на Стандарти за обучение на медиатори“, който се реализира от фондация „Партньори – България“ в екип с представители на Националната асоциация на медиаторите в рамките на Оперативна програма „Добро управление“ и с финансовата подкрепа на Европейския социален фонд.

Проектът е насочен към подобряване на работата на организациите, обучаващи медиатори. Въпреки наличието на нормативна уредба, практиката показва, че липсват национални стандарти за обучение на медиатори и национален орган за подкрепа и контрол на развитието на професията на медиатора. Липсват и национални проучвания за състоянието на медиацията, както и за качеството на обучение на медиаторите.

Настоящото изследване показва съществуващите ресурси и нуждите от повишаване на капацитета на организациите, които предлагат обучение на медиатори. Утвърждаването на професията на медиатора изисква наблюдение върху качеството на услугата „Медиация“ и създаване на национален механизъм и структура за професионална подкрепа, наблюдение и контрол на работата на медиаторите.

Цел на изследването

Целта на изследването е да установи състоянието на медиацията в страната и да изготви препоръки за подобряване на политиката и практиката на прилагането ѝ като алтернативен способ за разрешаване на спорове. Потърсено е мнението на медиатори, на представители на съдебната система, адвокати и граждани по въпроси, свързани с обучението на медиаторите. Събрана е информация, даваща отговор на въпросите до каква степен медиацията се прилага в съдебни и в извънсъдебни спорове; нужно ли е усъвършенстване на нормативната база; каква е ролята на държавата за развитие на медиацията и какво трябва да се направи още, за да се популяризира процедурата.

Основни определения

За целите на изследването понятието „медиация“ се разбира като доброволен и поверителен структуриран процес, при който един или повече неутрални посредници (медиатори) помагат на спореци страни да постигнат взаимноизгодно решение. Медиаторът осигурява правилата и рамката, в която протича процесът, и провежда медиацията, без да прави съществени предложения или да взема решения по спора. Съдържанието на постигнатото споразумение е дело на страните. В този дух е и определението за медиация в чл. 2 от Закона за медиацията: *Медиацията е доброволна и поверителна процедура за извънсъдебно разрешаване на спорове, при която трето лице – медиатор, подпомага спореците страни да постигнат споразумение.*

Изследователски методи

Изследването включва количествени и качествени методи.

Количественото изследване се базира на въпросници, разпространени сред медиатори, преподаватели, които подготвят медиатори, съдии и граждани, участвали в медиация. Общият брой на участвалите в изследването чрез попълване на въпросници е 186 души, разпределени както следва:

- 137 медиатори, 32-ма от които са преподаватели в курсове за медиатори;
- 29 съдии;
- 20 граждани, участвали в процедури по медиация.

Качественото изследване обхваща 2 фокус групи с по 10 участници, проведени в Центъра за медиация към съдебен район на Окръжен съд – Варна съвместно с Районен съд – Варна и в Центъра за медиация и спогодби към Окръжен съд – Бургас и Районен съд – Бургас. В допълнение са направени 11 индивидуални интервюта с представители на съдебната система, председатели на съдилища, медиатори, адвокати, представители на Министерство на правосъдието, както и с хора, активно поддържащи каузата на медиацията, които допринасят за развитието на политиката и практиката на нейното прилагане в страната.

В основата на проучването на състоянието на медиацията в страната са следните изследователски въпроси:

- Как се възприема медиацията като алтернативен способ за разрешаване на спорове?
- Какво е качеството на обучението на медиаторите в страната?
- Кога е приложима медиацията?
- Как се контролира работата на медиаторите и на центровете по медиация?
- Каква е визията за развитието на медиацията в страната?

Въпросите, обхванати в изследването, включват най-общо следните 5 тематични области:

1. Мнение за медиацията като алтернативен способ за разрешаване на спорове

Въпросите в тази област са свързани с набирането на информация относно това доколко е полезна медиацията при намиране на решения при спорове; какво е качеството на провежданите процедури по медиация; каква е удовлетвореността на гражданите, участвали в медиация; имат ли готовност да се насочат отново към медиация и да я препоръчат на други. Изследвани са и въпроси, свързани с ролята на адвоката в процеса на медиация, както и със заплащането на услугата „Медиация“.

2. Обучението по медиация

В тази тематична област са включени въпроси, свързани с нормативната уредба и изискванията по отношение на обучението на медиатори; качеството на преподаването; съдържанието на предлаганите програми и тяхната продължителност; тематиката и практическата насоченост; очакванията към специализираното обучение по медиация. Съдържат се и въпроси относно практическото обучение на медиаторите.

3. Спорове, подходящи за медиация

Този кръг от въпроси включва преценка от страна на съдиите за напътване на страни по спор към медиация; оценка на нормативно регламентирани възможности за напътване към медиация; изследване на наличните ресурси за поемане на страни по спор в процедура по медиация. Потърсено е мнението на изследваните лица по въпроса кои спорове са подходящи за медиация, както и дали процедурата има място в наказателни дела. Специално внимание е отделено на позицията на изследваните лица относно въвеждането на задължителна медиация.

4. Контрол върху дейността на медиаторите и центрoвете по медиация

В тази област е потърсено мнението на изследваните лица по отношение на създаването на структура, която да следи за качеството на провежданите обучения и работата на медиаторите. Изследвани са и механизмите за осигуряване на контрол върху обучението, за провеждане на изпити и поддържане на високи етични стандарти.

5. По-нататъшно развитие на медиацията в страната

Изследваните лица споделят предложения относно: необходимостта от подобрения в нормативната уредба; ролята на държавата за развитие на медиацията в страната; необходимостта от промени, които могат да издигнат качеството на услугата, да подобрят обучението на медиаторите и да улеснят достъпа на гражданите до процедурата.

Изследването е проведено в периода март – юли 2019 година.

РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОУЧВАНЕТО

1. Демографски характеристики на изследваните лица

Медиатори и преподаватели в курсове за медиатори

В изследването участват 137 медиатори (76% жени и 24% мъже), 32-ма от които са преподаватели по медиация.

Най-висок е процентът на участниците във възрастовата група 41 – 50 години (38%), следвани от възрастовите групи над 51 години (32%) и 31 – 40 години (22%); 8% от изследваните лица са на възраст 18 – 30 години.

По показателя „Местоживеене“ най-голям е делът на медиаторите от София (63%), следвани от градовете Пловдив, Варна, Бургас, Благоевград и Видин. Най-нисък е делът на участниците от Велико Търново, Лом, Разлог, Враца и Разград.

96% от участниците са с висше образование, 3% са със средно образование (студенти) и 1% (1 участник) е посочил „друго“. Специализацията на завършилите висше образование е както следва: право – 25 души, психология – 4-ма; медицина – 2-ма, педагогика – 2-ма, икономически дисциплини (стопанско управление, финанси и кредит и др.) – 3-ма, инженерни специалности – 1. Двама от завършилите юристи посочват и втора специалност – психология.

По отношение на практикуваната професия, 38 от изследваните лица посочват, че са юристи (адвокати, нотариуси, юрисконсулти), 11 са преподаватели, 9 са икономисти, предприемачи или експерти по финансово управление, 7 са психолози, психотерапевти или семейни консултанти, 2 -ма са лекари.

Преподаватели в курсове по медиация. Сред изследваните 137 медиатори 32 влизат в категорията „Преподаватели в курсове по медиация“. Тази група изследвани лица отговарят на въпроси, представени в специална секция в анкетната карта, които се отнасят до обучението, предлагани от организациите, в които същите участват като преподаватели. Част от тях декларират, че работят за повече от една обучаваща организация.

Съдии

В изследването участват 29 съдии, съответно 26 жени и 3-ма мъже, сред които има съдии в районен съд, в окръжен съд, един председател на съд и един младши съдия. По признака „Възраст“ разпределението е както следва: 41 – 50 години: 13 души, 31 – 40 години: 11 души, 51 – 60 години: 2-ма души и по 1 в групите 18 – 30 години и над 60 години. По местоживеене разпределението е следното: Варна – 18 души, София – 3-ма, Плевен – 2-ма и по 1 от градовете Шумен, Благоевград, Бургас, Плевен и Нови пазар.

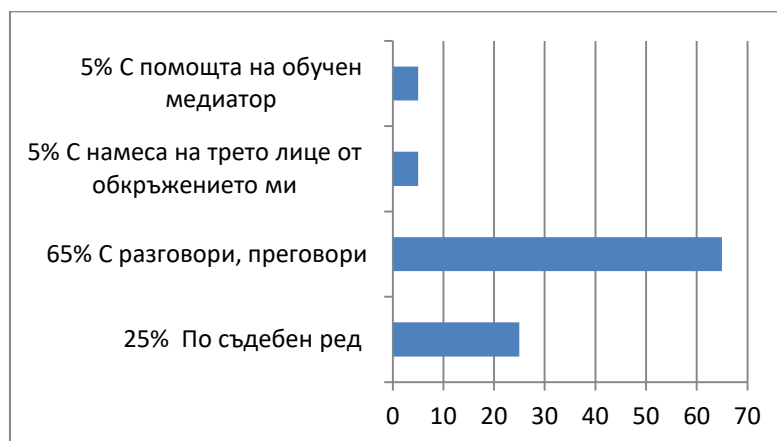
Граждани

Изследвани са 20 граждани, участвали в процедура по медиация, като 12 от тях (60%) са жени, а 8 (40%) – мъже. По признака „Възраст“ разпределението е както следва: 10 души (50%) са във възрастовата група 18 – 30 години; 4-ма (20%) са в групата 31 – 40 години; 4-ма (20%) са между 41 и 50 години, 1 гражданин (5%) е в групата 51 – 60 години и още 1 (5%) – 60+ години.

По признака „Образование“ 50% от изследвани лица (10 души) са с висше образование, 45% (9 души) имат средно образование, 5% (1 гражданин) е с основно образование. В професионално отношение сред изследваните граждани има икономист, биолог, управител на фирма, търговец, баничар, механик, предприемач (2-ма), продавач-консултант, управител на ресторант, студент (2-ма) и учител.

Местоживеенето на изследваните лица е както следва: София – 14 души (70%), Варна – 2-ма (10%), Благоевград – 2-ма (10%), Дупница и Кочериново – по 1 (общо 10%).

Участие на гражданите в процедура по медиация. Повечето граждани споделят, че са участвали в медиация само един или два пъти. На въпроса *Как обикновено решавате конфликтите, които възникват между вас и други хора?* 65% отговарят, че търсят начин да решат по неформален начин проблема помежду си, като преди всичко разговарят (водят преговори).

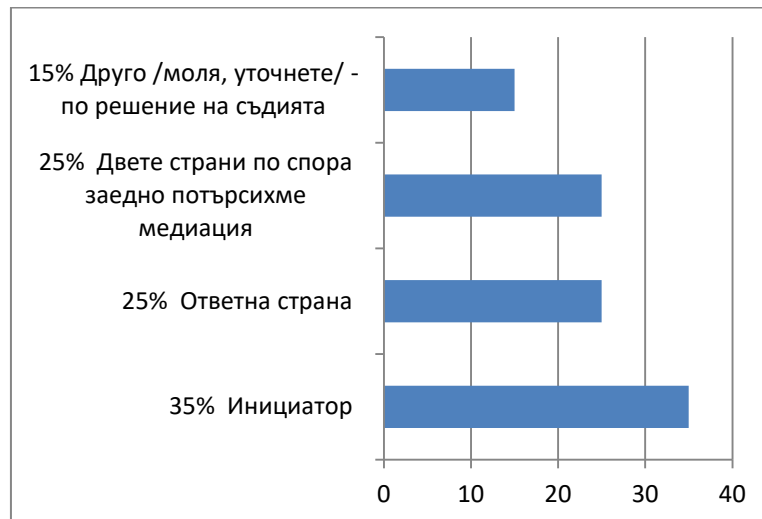
N = 20 граждани

Фигура 1. Как обикновено решавате конфликтите, които възникват между вас и други хора?

Съдебното производство се нарежда на второ място сред методите за разрешаване на конфликти – 25% от изследваните лица се насочват към съдебно дело, за да уредят спора си, 1 лице (5%) посочва, че намесата на трето лице от обкръжението помага за разрешаването на спора и само 1 гражданин (5%) отбелязва медиацията като търсен начин за преодоляване на конфликта. Тези резултати показват ниската популярност на медиацията сред гражданите и доминиращата роля на съдебното производство, към което предпочитат да се насочат, когато неформалните и директните опити за уреждане на спора се окажат неуспешни.

Всички изследвани граждани споделят, че имат опит с процедура по медиация: 60% са били насочени към нея еднократно при разрешаване на извънсъдебен спор, 25% са участвали в медиация два пъти в търсене на извънсъдебно споразумение, а 15% – веднъж, след като са били препратени към нея чрез съда.

Сред изследваните граждани 35% (7 души) са били инициатори на медиацията, 25% (5-ма души) са били поканени като ответна страна в спора, при други 25% двете страни са се насочили заедно към процедурата, а в 15% от случаите страните са били напътени към алтернативно разрешаване на спора от съдия.

N = 20 граждани

Фигура 2. Когато участвахте в процедура по медиация, вие бяхте...

2. Мнение за медиацията като алтернативен способ за разрешаване на спорове

Основни предимства на медиацията

Съдиите демонстрират пълно разбиране на предимствата на медиацията. Те я описват чрез полезни характеристики като „разговарване на натоварените съдилища“ и „бързина при разрешаване на споровете“. Медиацията спестява време, средства и усилия, позволява гъвкав подход при намиране на решение, а разрешаването на спора става по начин, който е изгоден и за двете страни. Според съдиите при участие в процедура по медиация страните имат възможност да изложат вижданията си по спора в спокойна обстановка, каквато съдебната зала не може да осигури; също така разполагат с достатъчно време за преговори по всички спорни въпроси, което не може да им бъде предложено при разглеждане на делото в открито съдебно заседание. Страните имат възможност да разговарят с медиатор, който разполага с ресурса да ги насочи към възможно най-доброто решение на спора, да им предостави време да

обмислят исканията си и да им разясни възможните последици от решенията им. Съдиите подчертават, че процедурата по медиация спомага за подобряване на отношенията между страните, тъй като в нея се обръща специално внимание на запазването на добрия тон и уважението помежду им.

Общоприето е мнението сред съдиите, че участието в медиация помага за постигане на изгодно за двете страни споразумение, основано на добра воля и взаимни компромиси, каквото не може да бъде постигнато по време на съдебното производство. Напътените към и участвалите в медиация страни получават в по-голяма степен това, което искат, а не това, което им е наложил съдът.

Най-добрият интерес на една страна по спор може да бъде защитен най-добре от самата страна – подчертава един от съдиите, взели участие в изследването.

Методът е по-бърз, по-гъвкав, по-евтин и по-достъпен. Това, че протича като извънсъдебен способ за разрешаване на спорове, е важно предимство както за гражданите, така и за съдебната система, която се разтоварва от дела, които могат да се разрешат успешно и без нейната намеса.

Съдиите виждат предимствата на процедурата отвъд конкретния спор: чрез участие в медиация не само се разрешава спорът, но и се помага на страните да преосмислят своето поведение, нагласи и начин на общуване, за да постигнат трайно уреждане на своите отношения. Удовлетвореността от постигнатото споразумение е голяма, тъй като до него се е стигнало с участието на страните – доброволно, чрез взаимни отстъпки и проява на разбиране за постигане на полезен резултат и справедливо решение за всяка от тях. Чрез процедурата по медиация често се постига споразумение и по въпроси, които не са предмет на съдебния спор, но са катализатор на влошените отношения между страните и причина за подаване на нови и нови иски молби.

Съдиите подчертават, че възстановената и подобрена комуникация между страните води до по-устойчиво и трайно разрешаване на спора. Това означава, че медиацията им помага да търсят извънсъдебно уреждане на отношенията си и в бъдеще, тъй като веднъж са постигнали успех при разрешаване на спора чрез нея.

Според повечето съдии (72%) **споразумението, постигнато чрез медиация, не поражда никакви съществени проблеми**. Такива няма, когато то е изчерпателно и има съдържание, съобразено с изискванията на закона.

Някои съдии смятат, че проблемна ситуация е налице, когато споразумението е непълно и не съвпада с предмета на спора. Това се отнася и за случаите, в които страните са уредили и други свои отношения, които желаят да бъдат одобрени от съда, без същите да са предмет на вече заявления и висящ пред съда спор.

Част от съдиите споделят, че до този момент не им се е случвало страни да представят за одобрение споразумение, постигнато чрез медиация.

Мнението на **гражданите** за медиацията също е позитивно. На въпроса *Уместно ли е според вас използването на медиация и други алтернативни методи за решаване на спорове?* повечето от тях отговарят, че процедурата е полезна, а постигането на споразумение е благоприятен резултат и за двете страни, тъй като спестява средства и време, удовлетворението е по-голямо, а цената – по-ниска.

Така хората могат да решат спора си по цивилизован начин, без скандали.

Медиацията е полезна, но трябва и двете страни да искат да участват.

Уместна е в ситуации, когато хората наистина искат да намерят решение.

Човек си спестява психическото натоварване и средствата за съдебен процес.

На въпроса *Бихте ли препоръчали медиация на ваши познати, които са в конфликт с някого?* всички граждани отговарят положително. Те също така осъзнават предимствата на процедурата: поверителност, приятна неформална обстановка и възможност да постигнат разбирателство, да се споразумеят, както и да нормализират своите отношения с другата страна без намесата на съд.

Особено важен за преминалите през медиация граждани е фактът, че *медиацията предоставя възможност на страните сами да разрешат спора между тях*, както и че в повечето случаи постигат каквото искат.

Медиацията дава възможност за по-емоционално изследване на проблема, за излизане извън формализма и процедурите на съда.

Процедурата за алтернативно разрешаване на спорове мобилизира участниците да търсят решения, вместо да ги оставят в ръцете на други. Както казва един от изследваните граждани, *ако хората са се съгласили на медиация, това означава, че на практика са готови в голяма степен сами да разрешават спора си, вместо да го предоставят на съда.*

Удовлетвореност на гражданите от участието в медиация

Всички граждани споделят, че са останали удовлетворени от работата на медиатора. Повечето процедури по медиация са стигнали до споразумение, като според изследваните граждани обстановката е била приятна, резултатът – удовлетворителен и за двете страни, а работата на медиаторите – професионална.

Работата на медиатора се оценява позитивно от гражданите:

Медиаторът водеше разговора и бързо изясни ситуацията и за двете страни.

Медиаторът ни изслушваше и задаваше въпроси по спорните моменти.

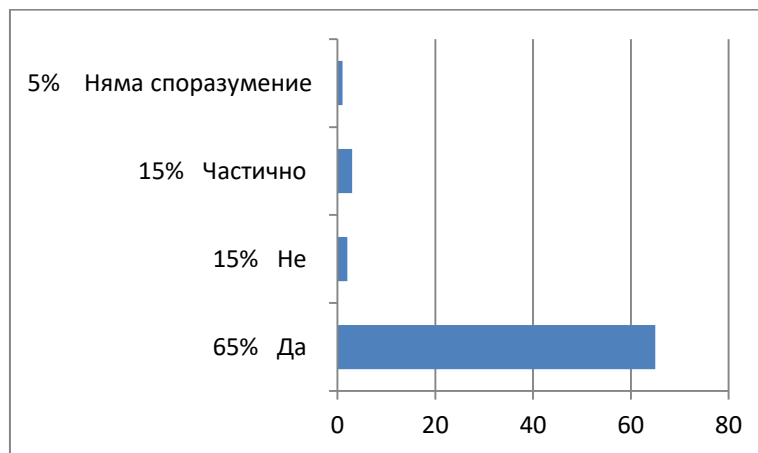
Обясни на другата страна ясно правата и задълженията по договора ни, които тя интерпретира грешно дотогава.

Гражданите подчертават своята удовлетвореност от обстановката, която описват като приятна, спокойна, приятелска, в стая, изолирана от други хора, от шумове и разсейващи фактори, с удобства, извън съдебна зала.

Всички участвали в изследването са **удовлетворени от резултата от медиацията**. Високата степен на удовлетвореност е резултат от разрешаването на спора и избягването на съдебно производство поради постигнато споразумение чрез медиация.

*Постигнахме каквото искаме.
Постигнахме съгласие чрез медиация сравнително бързо – след 4-годишни съдебни дела.*

Положителен е и опитът на гражданите по отношение на това до каква степен е било изпълнено постигнатото споразумение.

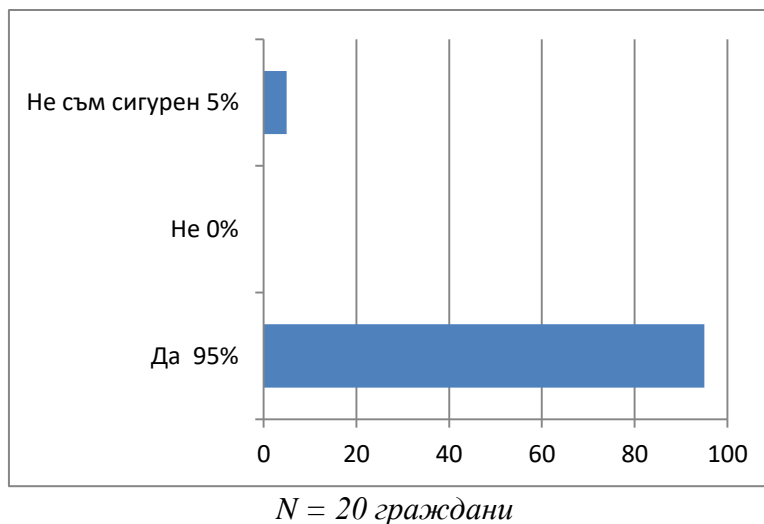

N = 20 граждани

Фигура 3. Беше ли изпълнено изцяло и навреме постигнатото споразумение?

В два случая споразумението не е било изпълнено. За единия от изследваните граждани това е останало без последващи мерки, а другият посочва, че е била насрочена нова среща за процедура по медиация.

Почти всички граждани, с изключение на един, съобщават, че ако им се наложи, биха участвали отново в медиация.

Фигура 4. Бихте ли участвали отново в медиация?

Роля на адвоката в процедурата по медиация

Четирима (14%) от участвалите в изследването **съдии** са на мнение, че адвокатите имат място в медиационния процес. Според тях участието им би било полезно, за да се съобразят законовите изисквания и да се осигури защита на правата на страните независимо от вида на производството.

Други 14% от съдиите са категорични, че адвокатите нямат място в процедурата по медиация, тъй като имат силен финансов интерес страните да участват в съдебно производство.

Адвокатите в повечето случаи желаят разглеждане на делото в съдебна фаза, което от своя страна определя и хонорарите им на всяка една инстанция и според броя заседания.

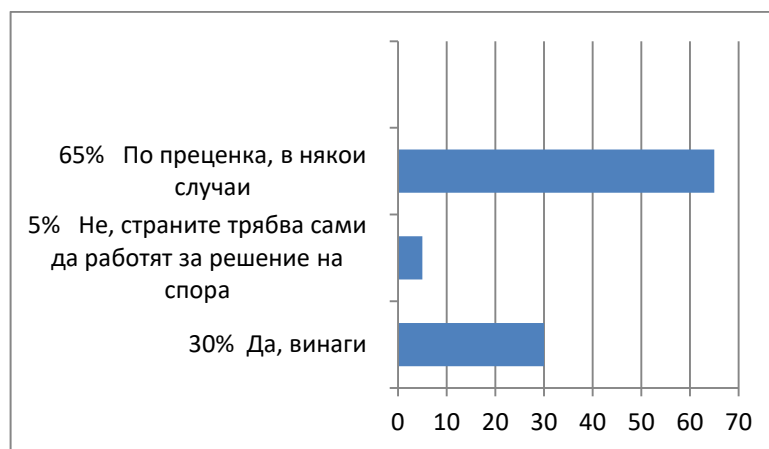
Според един съдия участието на адвокат в медиацията не е задължително, тъй като не е налице опасност от накърняване на правата на страните в спора. Ако решат, същите могат да упражнят правата си и в съдебно производство. Освен това медиацията е процедура за разрешаване на спорове, която може да не зависи от правото. В нея е важна комуникацията между страните и тяхната способност да намерят начин да договорят решение по своя спор с помощта на неутрална страна – медиатор.

Други съдии посочват, че адвокатите определено трябва да бъдат държани настрана от процедурата по медиация, тъй като *понякога именно адвокатите са причина, за да не се постигне спогодба; те са водени от други цели, различни от най-добрия интерес на детето и на партньорите, а добрите взаимоотношения в семейството не са тяхна грижа.*

Болшинството изследвани лица от съдийската общност (72%) поставят участието на адвокатите под условие – могат да участват в медиациите, но *ако спорът позволява; ако е необходимо; ако спорът изисква помощ от лице с правни познания и медиаторът не е специалист по право; ако страните желаят участие на адвокати, когато не са наясно кое е в техен интерес и кое не е.*

Според тази група изследвани лица участието на адвокати до голяма степен зависи от личностните им характеристики и компетентност. От тях се очаква да бъдат наясно с принципите и технологията на процедурата по медиация и да притежават съответните умения да участват в нея, без да я блокират; също така трябва да считат, че в конкретния случай е възможно постигането на споразумение чрез медиация. Участието на адвокат може да е полезно и ако едната или двете страни са с ниска правна култура и ниско образование и е видно, че не могат да се ориентират как да действат и да защитават интересите си.

Гражданите също смятат, че участието на адвокати в процедура по медиация трябва да се преценява с оглед на това доколко би било полезно – 65% от тях са на мнение, че адвокатите имат място в процедурата по медиация в някои специфични случаи, но само при наличие на необходимост. Един гражданин е посочил, че *присъствието на адвокат почти винаги затруднява процеса на медиация.* Само 30% от гражданите намират присъствието на адвокатите за безусловно полезно.

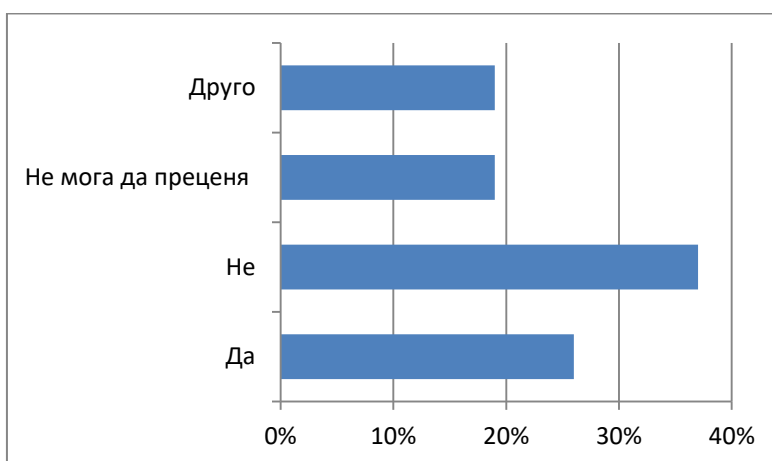
N = 20 граждани

Фигура 5. Следва ли страните да бъдат подпомагани от адвокат в процедура по медиация?

Заплащане на услугата

Повече от една четвърт (26%) от изследваните **съдии** признават, че процедурата по медиация по висящо дело трябва да бъде платена. Някои уточняват, че тарифите трябва да са ниски.

В същото време над една трета (36%) от съдиите, участвали в изследването, са против гражданите да заплащат сесии, свързани с медиационно производство по препоръка на съда; 19% се затрудняват да дадат категорично мнение по въпроса, а други 19% уточняват, че заплащането трябва да зависи от характера на делото.

N = 29 съдии

Фигура 6. Смятате ли, че процедурата по медиация по висящо дело трябва да бъде платена?

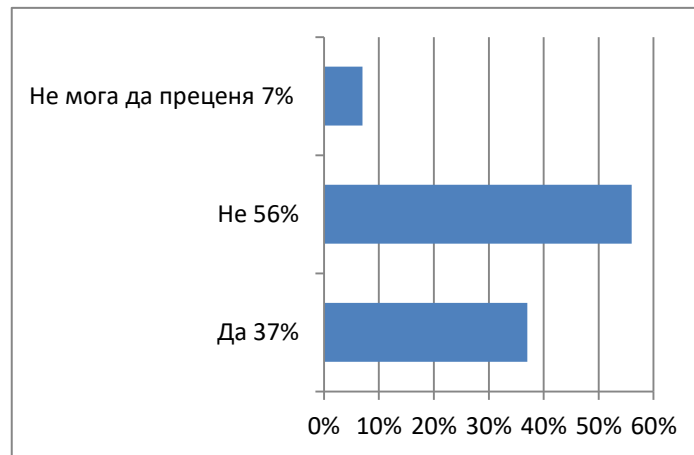
Ако страните са освободени от държавни такси при определени дела, то и медиационното производство трябва да е безплатно за тях (Съдия).

3. Обучението по медиация

Нормативна уредба по отношение на обучението на медиатори

Изследването сред медиатори включва въпроси, свързани с това до каква степен съществуващата нормативна уредба е достатъчна, за да се осигури качествена подготовка на медиаторите. На изследваните лица е зададен следният въпрос: *Смятате ли, че предвидените в НАРЕДБА № 2 от 15.03.2007 г. за условията и реда за одобряване на организациите, които обучават медиатори; за изискванията за обучение на медиатори; за реда за вписване, отписване и заличаване на медиатори от Единния регистър на медиаторите и за процедурните и етични правила за поведение на медиатора минимум 60 часа първоначално обучение са достатъчни?*

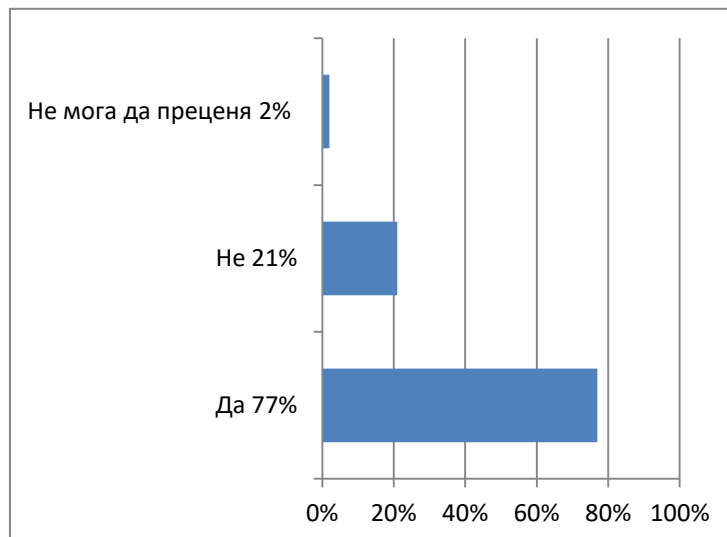
Повече от половината (56%) отговорили на въпроса посочват, че часовете за обучение на медиатори, посочени в НАРЕДБА № 2 от 15.03.2007 г., не са достатъчни, срещу 37%, които са на противоположната позиция.

N = 117 медиатори

Фигура 7. Достатъчни ли са предвидените часове за обучение на медиаторите според Наредба № 2 от 15.03.2007?

На въпроса *Смятате ли, че е нужна повече практическа подготовка в рамките на обучението?* са отговорили 113 медиатори, повечето от които потвърждават, че часовете за обучение, особено за практическа подготовка, са недостатъчни. Предвидените в Наредба № 2 от 15.03.2007 г. 30 часа за практическо обучение не стигат, за да се изградят умения и увереност у обучаваните, че владеят процедурата и могат успешно да я управляват.

N = 113 медиатори

Фигура 8. Смятате ли, че е нужна повече практическа подготовка в рамките на обучението?

Формат за провеждане на обучението по медиация

По отношение на времето на провеждане на обучението по медиация 40% от медиаторите предлагат това да става в петък, събота и неделя в няколко последователни седмици; 30% предпочитат часовете да се вземат в три последователни уикенда, а 17% подкрепят идеята за интензивно обучение в последователни дни, като се изпълнят предвидените в нормативната уредба 60 учебни часа.

Дадени са и отделни предложения за комбинирано онлайн и присъствено обучение. Този формат би направил обучението икономически ефективно при намалено време за присъствени лекции и би осигурил достъп на хора от цялата страна.

Други предложения изискват по-продължително обучение: провеждане на три модула през по-голям времеви интервал, например в три уикенда в три последователни месеца или дори в рамките на една календарна година. Това би дало повече време на обучаваните да усвоят знанията и уменията за водене на процедура по медиация, да се подготвят за упражненията, да четат и да изпълняват теоретични и практически задачи, свързани с обучението. Сега действащата практика на последователни уикенди натовазва обучаемите, които имат и други задължения, а интензивното обучение не дава възможност за задълбочаване на знанията и упражняване на уменията.

По отношение на съдържанието медиаторите предлагат разделяне на обучението на по-кратки теоретични части, непосредствено след които следва практическото обучение по конкретната текущо взета теоретична част. Така теорията и практиката могат да бъдат много по-лесно обвързани.

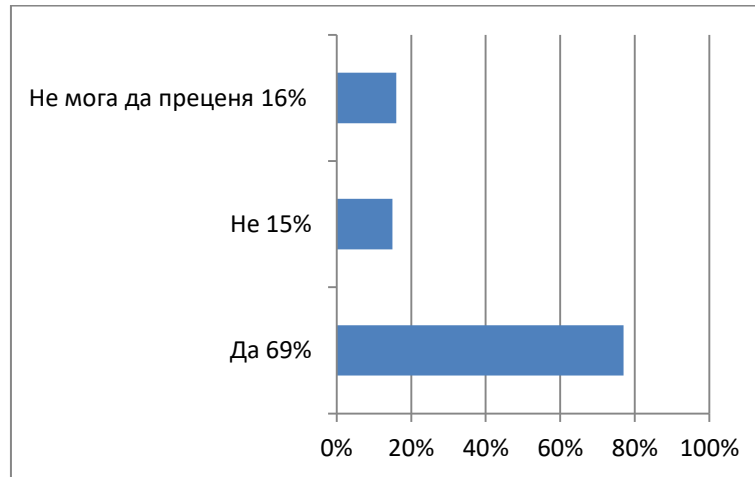
Според медиаторите при практическите задачи е важно да се следи нивото на групата и да се преподава според него. Някои групи например реагират много по-бързо на поставените им задачи и съответно се разсейват и губят интерес, ако трябва да изчакват всички останали. Добре е казусите да се дават на курсистите предварително, за да имат време спокойно да се запознаят с материалите и да работят по-бързо и по-ефективно по време на практическите занятия.

Някои медиатори предлагат медиацията да бъде въведена като дисциплина във висшите учебни заведения и като част от магистърски програми. Обучението може да продължи една година с допълнителни часове по семейна, търговска и трудова медиация, медиация при потребителски спорове и в наказателното право; да бъде редовно или задочно, задължително или избираемо (в зависимост от основната специалност). Ако обучението е дистанционно, задължително трябва да има и присъствени часове за практическата му част.

Има и медиатори, които казват, че стандартизацията на обучението не е препоръчителна и форматът трябва да си остане различен при различните обучаващи организации.

Продължаващо обучение на медиаторите

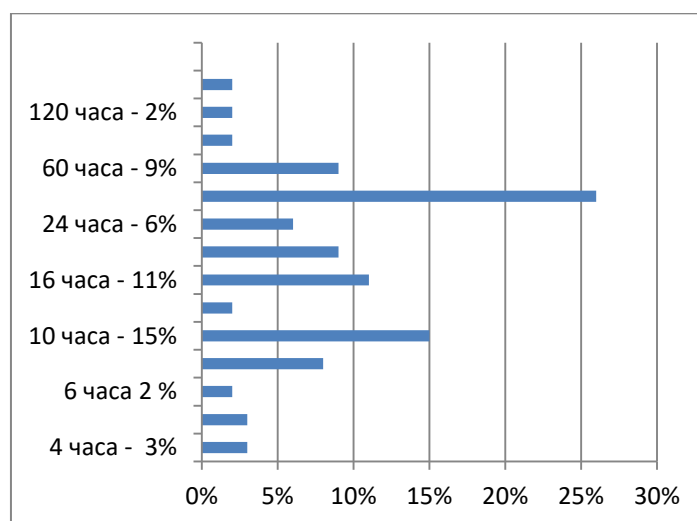
На въпроса *Смятате ли, че е нужно въвеждането на задължително продължаващо или надграждащо обучение за вече вписани медиатори?* са отговорили 112 медиатори. От тях 69% отговарят положително на въпроса, 16% не могат да преценят, а 15% не смятат, че продължаващото обучение трябва да бъде задължително.

N = 112 медиатори

Фигура 9. *Смятате ли, че е нужно въвеждането на задължително продължаващо или надграждащо обучение за вече вписани медиатори?*

По отношение на **часовете за продължаващо обучение** изследваните медиатори са на различно мнение. Най-голяма група (26%) смята, че 30 часа е оптималната продължителност за поддържащо и надграждащо обучение. Голямата част от предложенията варират от минимално обучение от 4 часа до 120 и дори 180 часа годишно. Най-много са гласовете в подкрепа на обучение между 20 и 60 часа годишно.

N = 65 медиатори

Фигура 10. *Колко часа трябва да бъде продължаващото обучение на годишна база?*

По отношение на **съдържанието на продължаващото обучение** някои медиатори уточняват, че трябва да е *свързано с практически въпроси*. Обучението трябва да се провежда под формата на специализация за медиатори от определени области и *във вид на практикуми за един уикенд 2 пъти годишно*, или да е *повече от 30 часа за нови техники, за стандартни преpraщания от съда и друга информация, например новости в областта на медиацията в Европейския съюз*. Други медиатори подчертават, че специалистите по процедурата трябва да преминават допълнителни квалификационни курсове, например по интеркултурна комуникация, изучаване на конфликти и кризи, социална и културна медиация.

Смятам, че допълнително обучение е необходимо само и единствено за практикуващите медиатори с цел придобиване на по-специфични знания в конкретни насоки /социална работа, медицина, застраховане и т.н./, когато работят като медиатори в съответната конкретна област. (Медиатор)

Други смятат, че поддържащото обучение трябва да е доброволно, а не задължително.

Изисквания към обучението на медиаторите

Участвалите в изследването медиатори дават разнопосочни предложения за това на какви изисквания трябва да отговаря обучението по медиация.

По отношение на качеството на учебната програма:

Баланс между теория и практика – Обучението трябва да осигури достатъчно теория и практика със силен акцент върху практическата част. Настоящото базисно обучение е недостатъчно, затова продължителността на обучението като цяло трябва да се увеличи, особено по отношение на практическите модули.

Реалното приложение на медиацията е възможно при повече практически опит и симулирани медиации. (Медиатор)

Считам, че обучението трябва да е в рамките на поне 70 часа, от които 50 часа практика и 20 часа теория. (Медиатор)

Практическа насоченост – Обучението трябва да бъде практически насочено и да включва достатъчно упражнения и решаване на конкретни казуси. То трябва да представя основните моменти от процедурата и да тренира умения за всеки етап и елемент от нея. Учебната програма трябва да включва усвояване на разнообразни техники и да помага на участниците да придобият практически умения.

Трябва да има повече практикум, трябва да се надграждат основните умения. (Медиатор)

Програмата в курсовете по медиация трябва да подготвя за реалното решаване на случаи, като предоставя достатъчно упражнения и симулирани медиации. (Медиатор)

Да се осигури повече практическо обучение, е най-трудната задача пред обучението по медиация поради малката практика на медиация в България и конфиденциалността на процедурите. (Медиатор)

Връзка с реалността – Обучението трябва да е свързано с действителността. Казусите трябва да са така подбрани, че да отразяват реални ситуации, а преподаването – теоретично и практическо – да следва опита на преподаващите. Добре е да се разглеждат типични казуси, които са често срещани в реалната практика. Полезно би било в програмата да бъде включен реален случай, който опитните преподаватели медиатори да водят пред курсистите, като демонстрират процедура по медиация, в която участват реални страни.

Онлайн медиация – Обучението трябва да дава познания и умения за водене на медиация чрез дигитални форми (онлайн, чрез конферентна връзка и др.), за да се отговори на нуждите на страни, които не могат да се явят физически на сесия по медиация.

Стаж в реална среда – Важно е да бъде създадена възможност за практическо обучение след курса, като на обучаемите се даде възможност да приложат теоретичните си знания за решаване на случаи в реална среда под супервизията на опитен медиатор.

Би било полезно новите медиатори първоначално да правят повече ко-медиации и след това плавно да преминат към самостоятелно водене на медиация. (Медиатор)

Ефективност – Обучението трябва да бъде бързо и ефективно: да включва достатъчен брой часове за теоретична подготовка и практикум, но да не е прекалено разтеглено във времето.

Селекция на участниците в курсовете по медиация – Трябва да има по-добър подбор на кандидатите за медиатори, който да се извършва въз основа на по-прецизни критерии при започване на курса, при провеждане на изпита и присъждането на сертификати.

По отношение на преподаването:

Сертифицирани и опитни преподаватели – Обучението следва да се извършва от лица, специално сертифицирани да обучават медиатори, придобили знания за методологията на обучение по медиация и с опит в преподаването на теми, свързани с разрешаване на конфликти и алтернативно разрешаване на спорове.

Тези, които обучават, трябва да имат практически опит в обучението на медиатори /да са изнесли поне един курс за медиатори от начало до край, да са подготвяли материали и да са участвали в изпити/. (Медиатор)

Необходимо е организирането на повече такива обучения за преподаватели – такива липсват в момента. (Медиатор)

Компетентни педагози – Преподавателите трябва да имат висока квалификация, стабилни теоретични знания и педагогически умения да преподават и въвеждат курсистите в теоретичните и практическите основи на медиацията.

Изследваните медиатори изтъкват важността на това курсовете по медиация да се водят от *квалифицирани лица с определен брой години практически опит и хора с опит в преподаване и водене на реални медиации*. Очакванията са за *качествено обучение от университетски преподаватели с доказан опит*.

Действащи медиатори – От преподавателите се очаква да бъдат медиатори, които споделят опита си в процеса на преподаване и дават примери от действителни казуси.

Тези, които обучават участниците в курсове по медиация, трябва да са качествени преподаватели и медиатори с поне 50 часа опит като медиатори – нелепо е медиацията да се преподава от хора, които нямат опит с реални клиенти и не са подготвяли истински медиационни споразумения. (Медиатор)

Ефективна методология на обучение – Педагогическата компетентност се изразява в способността да се подготви и реализира ефективна методология на обучението. Необходима е ясна ориентация относно целите на обучението, както и по отношение на това какво ще научат и какво ще могат да правят участниците, успешно преминали курса.

Обучението трябва да се извършва от квалифицирани преподаватели (не само добри медиатори), да се осъществява по одобрени учебни планове, защитени и подкрепени с компетенциите на съответния екип, който ще извършва обучението, да предоставя възможности за практика.

Интерактивно обучение – Съвременното обучение разчита на много упражнения и учене чрез правене, включване на много казуси, упражнения и възможности за упражняване на уменията за водене на медиация.

Учебни материали – Осигуряване на адекватни и качествени учебни материали, наръчници, упражнения и казуси, които да помогнат за подготовката на участниците в обучението.

Обучение, адаптирано към нуждите на целевата група – Целевата група на обучението трябва да бъде добре дефинирана, за да бъдат привлечени подходящите хора, а самото обучение да бъде адаптирано и да обслужва нуждите и професионалната насоченост на обучаваните (напр. социални работници, юристи, специалисти по

управление на човешките ресурси и т.н.). Препоръчва се да има повече курсове за юристи.

Обучението по медиация за юристи, практикуващи или не, трябва да се извършва по един начин, а за лица, които са извън материята на правото – по друг. (Медиатор)

Практика по медиация след вписване на медиатора в Единния регистър на медиаторите (ЕРМ). Стажът на медиаторите след вписване в Регистъра трябва да бъде минимум 30 часа в реална работна среда. Това може да се осъществи чрез Министерство на правосъдието и съдилищата, към които може да се създадат аналогични регистри. На вписаните в регистъра медиатори да се разпределят случаи, подходящи за медиация.

По отношение на съдържанието:

Знания за правото – Обучението трябва да осигурява минимални познания по основни правни въпроси, като дава сбита информация за нормативната уредба и правната рамка на медиацията, за прилагането ѝ в съдебни и извънсъдебни спорове и т.н.

Теория на конфликтите – Участниците в обучението следва да получат теоретични познания за конфликтите, както и за тяхната динамика и развитие.

Алтернативно разрешаване на спорове – Курсистите следва да бъдат запознати с всички форми на алтернативно разрешаване на спорове, включително с воденето на преговори. Обучението трябва да дава възможност за развитие на различни умения: за определяне на спорни въпроси, за търсене на общи интереси, за задаване на въпроси, за парафразиране, обобщаване и много други.

Психология – Съществена част от обучението трябва да включва модул, свързан с психологията на поведението, както и достатъчно упражнения за развитие на уменията за наблюдение на невербалното поведение, за разбиране на емоциите, за справяне със силните емоции и др.

Процедурата по медиация – Обучението следва да запознава с основните принципи на медиацията, със спецификата и мястото на процедурата сред другите способности за алтернативно разрешаване на спорове, с ролята на медиатора и техниките, необходими за управление на процеса.

Основна цел на обучението е перфектно усвояване на медиаторските техники. (Медиатор)

Медиацията в Европа и по света – Разглеждане на световната практика, запознаване с историческите аспекти и съвременните тенденции в развитието на медиацията. В резултат на обучението бъдещите медиатори трябва да са наясно с основните теоретични и практически занятия в съответствие с последните директиви на Съвета на Европа и Европейската комисия (напр. CEPEJ Mediation Development Toolkit, 2018).

Етични стандарти – Запознаване с етичните стандарти и усвояване на ръководните принципи в поведението на медиаторите. Обучението трябва да помогне на бъдещите специалисти по медиация да изградят балансирано и равнопоставено отношение спрямо двете страни в спора.

Обучението трябва да е насочено към изграждане на професионално и етично отношение и поведение; да постигне усещане за мисия, желание за взаимодействие и колегиалност. (Медиатор)

По отношение на продължаващото и специализирано обучение:

Продължаващо обучение – Организациите, която провеждат обученията, трябва да провеждат и допълнителни курсове за теоретично и практическо обучение в определени сфери. От същите се очаква да контактуват с курсистите си, за да ги информират за предстоящи обучения.

Следва да се провеждат периодични поддържащи курсове за опресняване и надграждане на знанията, както и семинари, които да дават повече възможности за практически упражнения и отработване на уменията.

Супервизия на медиаторите – Извън основното обучение е предложена по-тясна специализация в различните видове медиация, както и осигуряване на супервизия на получилите специализация медиатори, извършвана от опитни в областта техни колеги.

Медиация при съдебно производство и извънсъдебно решаване на спора – Трябва да се прави разлика между обучението на медиатори, участващи в извънсъдебно решаване на спорове, и такива, които поемат случаи, насочени от съда. Медиаторите, които ще работят към центрове за спогодби и медиация към съдилищата, трябва да разполагат с достатъчно знания за съдебната система и мястото на медиацията при определени спорове. Важно е да има по-голямо взаимодействие със съдилищата.

Създаване на общност на медиатори – Обмяната на опит между медиатори и поддържането на професионалната общност трябва да стане практика. Институциите и централите по медиация трябва да организират повече семинари и конференции за споделяне на опит и запознаване с новите тенденции в областта.

По отношение на обстановката за обучение:

Благоприятна атмосфера – Обучението трябва да се осъществява в спокойна и приятелска атмосфера, в каквата се осъществяват и самите сесии по медиация.

Подходящи зали – Учебните зали следва да бъдат с необходимото оборудване и да предлагат възможност за работа по групи и участие в учебни казуси.

Преподавателите трябва да се постараят обучението да е максимално интерактивно, съвременно, смислено, забавно. (Медиатор)

По отношение на изпитите:

Обективност – Изпитите трябва да се извършват от независим орган, за да се постигне обективност на оценяването и да се избегне конфликт на интереси.

Оценка на знанията и уменията – Изпитите следва да включват както оценка на теоретичната подготовка, знанията за процедурата по медиация, правната рамка и етичните стандарти, така и оценка на придобитите умения за водене на медиационна процедура.

Стандарти за обучение и единен изпит – Да се въведат стандарти както по отношение на учебната програма, така и по отношение на изпитите за медиатори, като се използват еднакви критерии за оценка и сертифициране. Да се въведе единен квалификационен изпит по медиация във всички обучителни центрове. Участието в обучението не бива да гарантира получаване на професионална квалификация, ако изпитът не е взет успешно.

Въвеждане на единни стандарти за обучение и унифициране на програмите за обучение по медиация

Изследваните медиатори предлагат въвеждане на унифицирани програми за обучение по медиация, както и на единни стандарти за обучение на медиаторите. В момента всяка организация сама преценява каква да бъде структурата на програмата ѝ за обучение, като следва общите указания от НАРЕДБА № 2 от 15.03.2007 г. за условията и реда за одобряване на организациите, които обучават медиатори; за изискванията за обучение на медиатори; за реда за вписване, отписване и заличаване на медиатори от Единния регистър на медиаторите и за процедурните и етични правила за поведение на медиатора.

Въвеждането на единни стандарти ще осигури качествено обучение, което обхваща всички важни аспекти на програмата. Екипите от преподаватели ще включват хора, които имат опит като медиатори, както и педагогическа компетентност да постигнат учебните цели за придобиване на адекватни знания, умения и нагласи.

Задължително е да се направи нова акредитация на обучаващите организации, които би следвало да отговарят на по-сериозни изисквания, и да се осъществява реален контрол върху работата им.

Основни изисквания, на които трябва да отговаря обучението по медиация според съдиите

Съдиите също имат специфични изисквания към обучението на медиаторите. Според тях то следва да бъде профилирано, т.е. да получават специализирано обучение в отделни области (семейни медиатори, по търговски спорове и пр.).

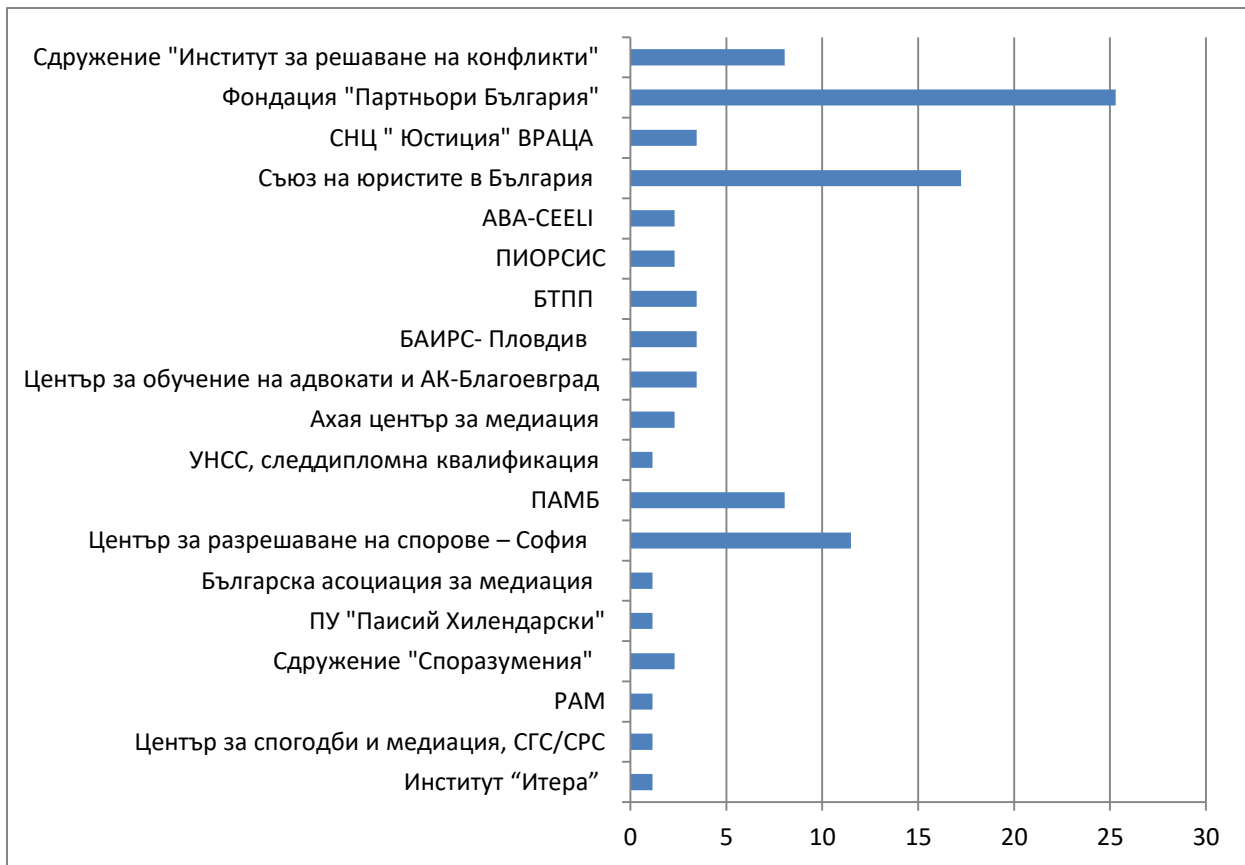
Всички съдии са единодушни, че обучението трябва да бъде с много силна практическа насоченост. Комуникативните умения и знанията по психология на медиаторите са от ключово значение. Основното първоначално обучение следва да продължи с текущо поддържащо такова. Програмата за подготовка следва да бъде съобразена и със самите обучавани лица в зависимост от това дали са граждани със съответната професия, или са съдии, адвокати или медиатори. Медиаторите трябва да получат най-задълбочено професионално обучение. Те трябва да имат юридически и психологически познания, включително такива по социална психология и разрешаване на конфликти. Обучението им трябва да включва умения за водене на диалог и насочване на страните към възможностите за компромис в името на по-висши цели – подобряване на отношенията между страните и устойчиво, ефективно и икономически изгодно разрешаване на спора, вместо протакане чрез различни съдебни инстанции.

Преподавателите трябва да бъдат квалифицирани, с опит в обучението и в провеждането на медиация, образовани и компетентни. Те би следвало да притежават определен набор от личностни качества, като търпение, толерантност, умения за взаимодействие, сътрудничество и работа в екип.

Къде и как се провежда обучението на медиаторите?

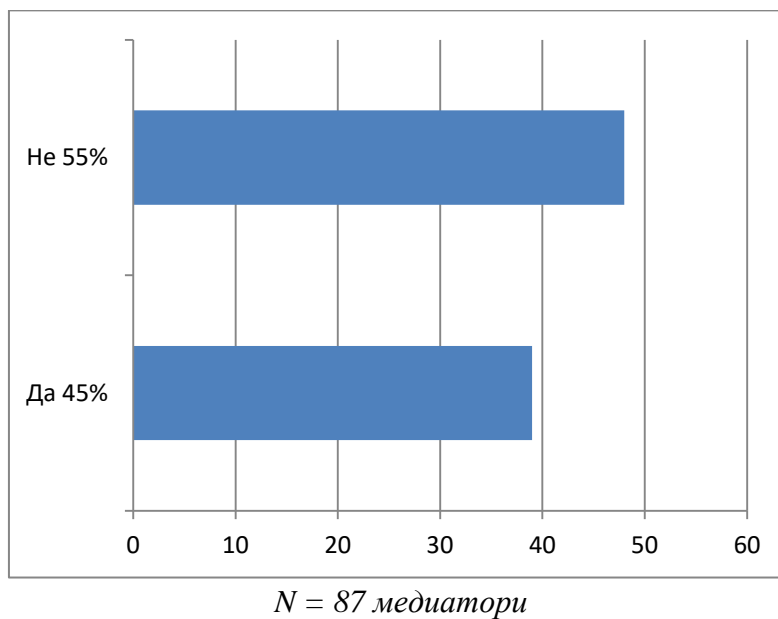
На медиаторите, участници в изследването, е зададен въпросът къде са преминали обучение по медиация. Сред най-често споменаваните организации, предоставили обучение, са: Фондация „Партньори – България“ (25%), Съюз на юристите в България (17%), Център за разрешаване на спорове – София (11%), Сдружение „Институт за решаване на конфликти“ (8%) и Професионална асоциация на медиаторите в България (8%). С най-много позовавания са най-старите организации, работили за разпространение на медиацията в страната още от 90-те години на миналия век.

Честотата на споменаване на всяка от изброените по-долу 19 организации дава представа за тяхната активност и жизнеспособност като институции, подготвящи медиатори.

Фигура 11. В коя организация преминахте обучение по медиация?

На въпроса дали са участвали в **допълнително теоретично и практическо обучение по специализирана медиация** са отговорили 87 изследвани лица: 45% от тях са дали положителен отговор, а по-голямата част (55%) казват, че не са участвали в такава.

Фигура 12. Участвали ли сте в допълнително обучение по специализирана медиация?

Въпреки че процентът на изследваните медиатори, отговорили положително на този въпрос, не е малък, по-обезпокоителен е фактът, че повече от половината не са участвали в допълнително обучение по медиация (извън базисното). Това означава, че центровете по медиация, които обучават медиатори, не предоставят достатъчно възможности за развитие на този вид специалисти. Важно е да се отбележи също така, че липсата на контрол върху обучението, както и липсата на изисквания за продължаващо обучение не допринасят за мотивацията на медиаторите да се стремят към повишаване на квалификацията си.

Области на специализирано обучение

Медиаторите, преминали специализирано обучение, споделят от какво е естество е било то и коя организация го е провела или организирала.

По-долу са изброени организациите, споменати като организатори на обученията за сертифицирани медиатори, както и темите на специализираните обучения:

- ПАМБ – трансгранична, онлайн, търговска и семейна медиация, потребителски спорове;
- Фондация „Партньори – България“ – семейна и бизнес медиация, медиация в училищата, в общностите и между етнически групи;
- Център за разрешаване на спорове – София – семейна медиация;
- Сдружение „Споразумения“ – търговска медиация;
- БАИРС – Пловдив – търговска медиация;
- Център за спогодби и медиация към Софийски градски съд и Софийски районен съд – семейна медиация;
- Българска асоциация по медиация (БАМ) – търговска и семейна медиация;
- СЮБ – семейна медиация;
- Център за обучение на адвокати, Благоевград – търговска медиация;
- БАИРС, Пловдив – семейна медиация;
- БТПП – търговска медиация;
- Институт „Итера“, Варна – семейна и търговска медиация;
- СНЦ „Печелим заедно“ – семейна медиация.

Споменават се също така чуждестранни и международни организации, като Американската агенция за международно развитие и АВА СЕЕЛІ, с чиято подкрепа в периода 2000 – 2007 г. са организирани курсове по търговска медиация; Световната банка, която е организирала обученията по медиация на големи групи в различни държави; други международни институции и центрове, в които отделни български медиатори и центрове по медиация са получили надграждащо обучение. Така например целият екип на фондация „Партньори – България“ е преминал базисно и надграждащо обучение по търговска медиация в Националния център за решаване на спорове в Сан Диего, САЩ. Пак там българският екип се е обучавал по методика на преподаването на медиация и всички присъстващи са сертифицирани за преподаватели по медиация.

Нито едно от изследваните лица не е посещавало курсове за придобиване на правоспособност за преподавател по медиация (тренинг за треньори) в страната. С

изключение на обученията, провеждани от фондация „Партньори – България“ в миналото (2000 – 2007 г.), такова обучение почти не е било предлагано от друг център по медиация.

Удовлетвореност от качеството на обучението

На въпроса *Останахте ли доволни от качеството на базисното обучение по медиация в организацията, в която го преминахте?* са отговорили 94 медиатори. Всички те, с едно-единствено изключение, дават положителен отговор.

Участвалите в обучение по **специализирана медиация** споделят, че са останали доволни от занятията, предложени им от институцията, която го е организираща. Обучението е включвало теоретични знания, съчетани с практическа част, интерактивно обучение и разиграване на казуси. С други думи, теорията и практиката са били в хармоничен баланс помежду си. Разгледани са полезни техники, например такива, свързани със спецификата на семейните спорове и споделения опит от съдебната практика. Курсистите са останали доволни от подготвеността на лекторите, както и от доброто качество на обучението, предоставено им както от българските, така и от чуждестранните специалисти.

Полезно, практически насочено и разширяващо уменията и знанията. (Медиатор)

Преподавателите имаха голям теоретичен и практически опит. (Медиатор)

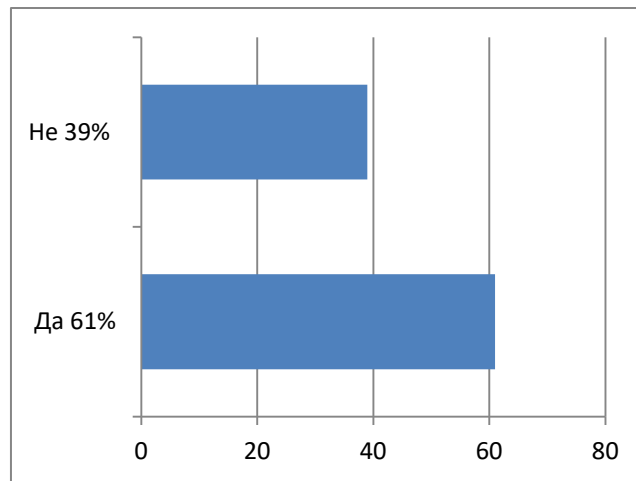
Преподавателите бяха опитни и квалифицирани и представяха материала разбираемо за обучаемите. (Медиатор)

Задълбочено и детайлно обучение. Много добре подготвени материали. (Медиатор)

Участие в процедура по медиация

Интерес за изследването представлява изясняването на темата доколко преминалите обучение медиатори реално са работили с клиенти и са участвали в медиации.

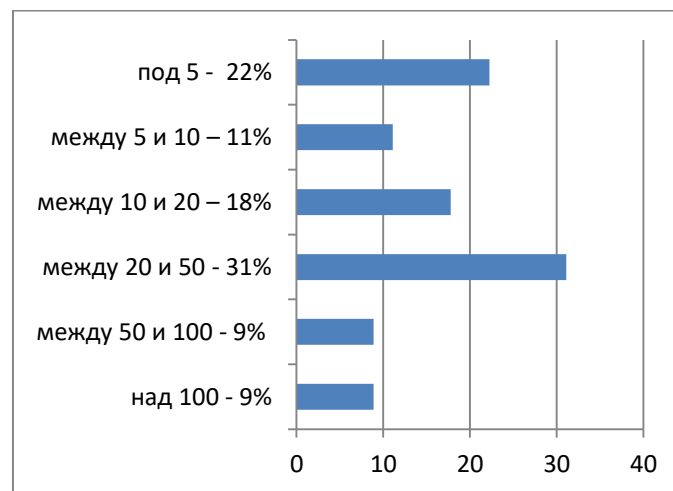
В тази връзка на медиаторите беше зададен въпросът *След вписването Ви в Единния регистър на медиаторите към Министерство на правосъдието участвал/а ли сте като медиатор в процедура по медиация?* От далите отговор 85 медиатори (62% от изследваната съвкупност) 61% съобщават, че са участвали като медиатори в процедура по медиация, т.е. имат реален практически опит в упражняването на този своя компетентност.

N = 85 медиатори

Фигура 13. След вписването Ви в Единния регистър на медиаторите към Министерство на правосъдието участвал/а ли сте като медиатор в процедура по медиация?

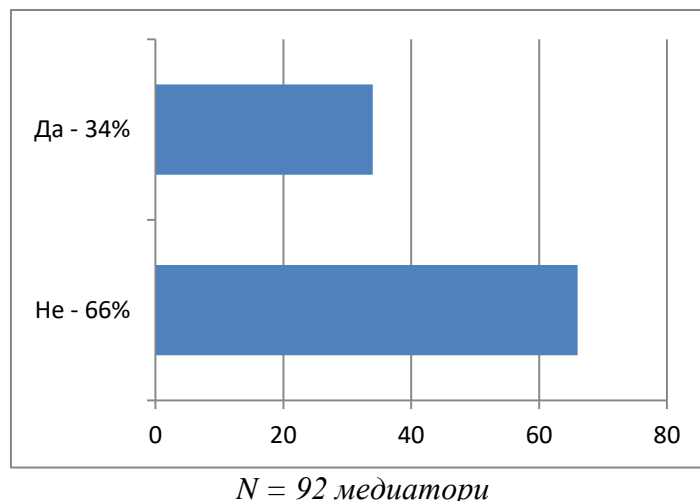
След завършване на обучението и регистрацията в Министерство на правосъдието участвалите в медиация имат различен опит. Над една пета от отговорилите медиатори (22%) отчитат участие в по-малко от 5 случая, за разлика от други, които са взели участие в повече – най-голям е делът на тези с между 20 и 50 случая (31%), на следващо място с 18% се нареждат медиаторите с между 10 и 20 медиации и единици споделят, че имат опит с повече от 100 случая. Най-голям брой медиации отчитат доброволците към Центъра за спогодби и медиация към СГС и СРС.

N = 45 медиатори

Фигура 14. Брой проведени медиации на регистрирани в МП медиатори

На въпроса *Участвате ли като доброволец в някои от централите за спогодби и медиация към съдилищата в страната?* около една трета от отговорилите на въпроса общо 92 лица дават положителен отговор.

Фигура 15. Участие като доброволец в ЦСМ към съда

От тях 66% (61 души) са отговорили, че не работят като доброволци към центрове за спогодби и медиация към съдилищата в страната, а останалите 34% потвърждават подобно участие.

Съдилищата, споменати от медиаторите доброволци, са Районен и Градски съд – София (Центъра за спогодби и медиация към СГС и СРС), следват центрoвете за спогодби и медиация към Окръжен съд и Районен съд – Бургас, Окръжен съд – Варна, Районен съд – Пирдоп и Районен съд – Шумен.

Организации, които обучават медиатори

Целта на тази част от изследването е да събере информация за организациите, които обучават медиатори, както и за преподавателите, които участват в курсове по медиация.

Часове за първоначално обучение

На въпроса *Колко часа първоначално обучение по медиация предоставя Вашата организация?* са отговорили 26 изследвани лица, които обучават по програма за медиатори. Всички те обясняват, че собствената им организация подготвя базисни обучения съгласно нормативните разпоредби и според въведения стандарт предоставя изискваните 60 часа обучение. Някои посочват, че ако има интерес от страна на обучаваните, се предлага допълнителен практически модул, като часовете за него варират според нуждите на обучаваните от 4 до 10 и повече.

Структура на учебния план

На въпроса *Как е структуриран тематично учебният план по медиация във Вашата организация?* изследваните лица отговарят, че следва структурата и изискванията на

Закона за медиацията и Наредба № 2 от 15.03.2007 г. В същото време в програмата се добавят и допълнителни теми и материали, например отдела се по-задълбочено внимание на изучаването на поведенческите аспекти при конфликти, на развитието на комуникативни умения и умения за фасилитиране на срещите между страни в конфликт; добавят се европейските регламенти и препоръките на Съвета на Европа, свързани с медиацията по граждански и наказателни дела. Всички представители на обучаващи организации твърдят, че при тях се набляга на интерактивно обучение, използват се ролеви игри за разиграване на казуси, правят се тестове за проверка на знанията, възлагат се домашни работи за самостоятелна подготовка и др. Часовете по теория и практика обикновено са разпределени поравно, т.е. 30 часа за всяко направление. В някои случаи, в зависимост от конкретните потребности на участниците, се добавят часове за теория или практика.

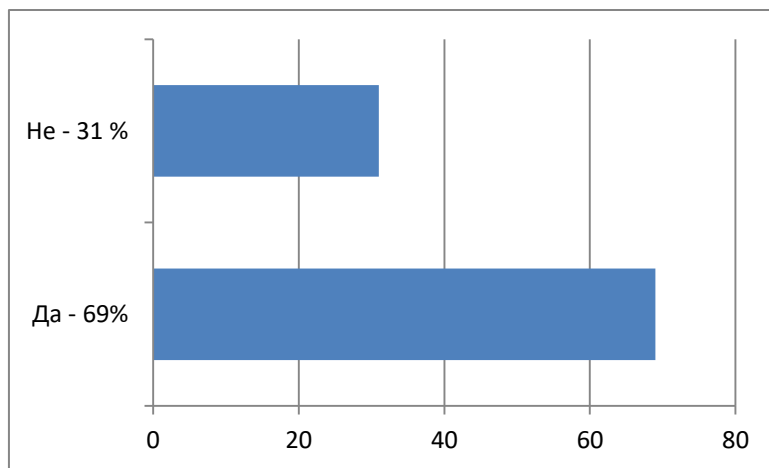
Сред преподавателите има такива, които обслужват повече от една организация (един тях твърди, че работи в четири обучаващи организации).

Някои организации, като ПУ „П. Хилендарски“, имат специфични програми. Такава е магистърска програма „Социална медиация и комуникация“¹, в която се разглеждат общи въпроси от социалните науки, но се дава и широка представа за същността на медиацията в общностите. Завършилите магистри придобиват професионална квалификация „социален медиатор“. Медиацията се предлага като допълнителна квалификация за специалностите „Социална антропология“ и „Етнология“ в Университета.

На предвидения специален въпрос относно това **дали организациите, които обучават медиатори, включват в учебния си план европейското законодателство**, са отговорили 24-ма преподаватели. С едно изключение всички те дават положителен отговор.

32-ма души са дали отговор на въпроса *Предоставя ли Вашата организация допълнително теоретично и практическо обучение по специализирана медиация?*, като 69% от тях потвърждават, че предоставят допълнително теоретично и практическо обучение по специализирана медиация.

¹ https://smk.logos.uni-plovdiv.net/documents/1496374/1568975/MA_Social_Mediation_2015_site.pdf/72901fd6-efba-41c7-a603-8e2373c75e4f.

N = 32 преподаватели

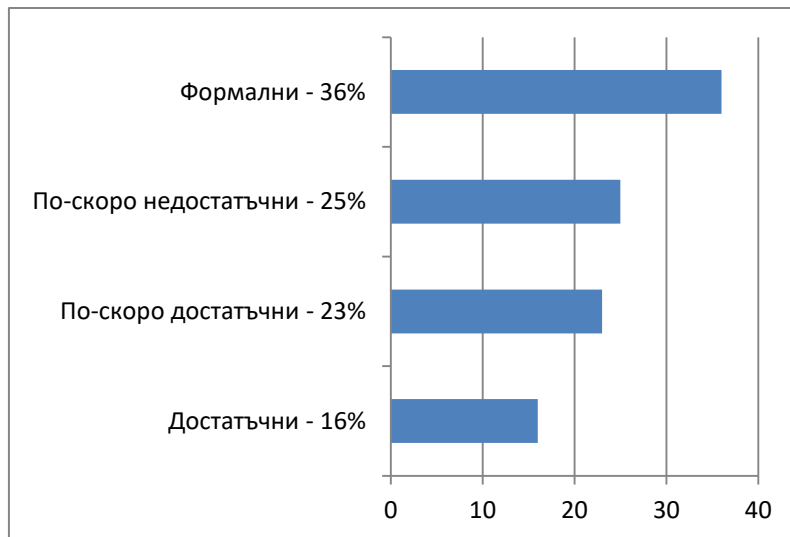
Фигура 16. Предоставяне на допълнително обучение по специализирана медиация

Областите на допълнително теоретично и практическо обучение по специализирана медиация са: семейна, търговска, училищна, по Общия регламент относно защитата на данните (ОРЗД), трансгранична, при трудови спорове на работното място, при потребителски спорове, социална (в общностите и училищата) и други видове медиация. В редки случаи се предлага и обучение на преподаватели.

Предложенията за продължителността на допълнителното специализирано обучение варират от няколко часа информативен семинар (под 10) до по-дълготрайно сертифициращо обучение съгласно нормативните изисквания (от 30 до 60 часа).

Изисквания за обучение на медиатори

На въпроса *Как бихте определили изискванията към обучаващите организации, разписани в НАРЕДБА № 2 от 15.03.2007 г. за условията и реда за одобряване на организациите, които обучават медиатори; за изискванията за обучение на медиатори; за реда за вписване, отписване и заличаване на медиатори от Единния регистър на медиаторите и за процедурните и етични правила за поведение на медиатора?* са отговорили 44 души.

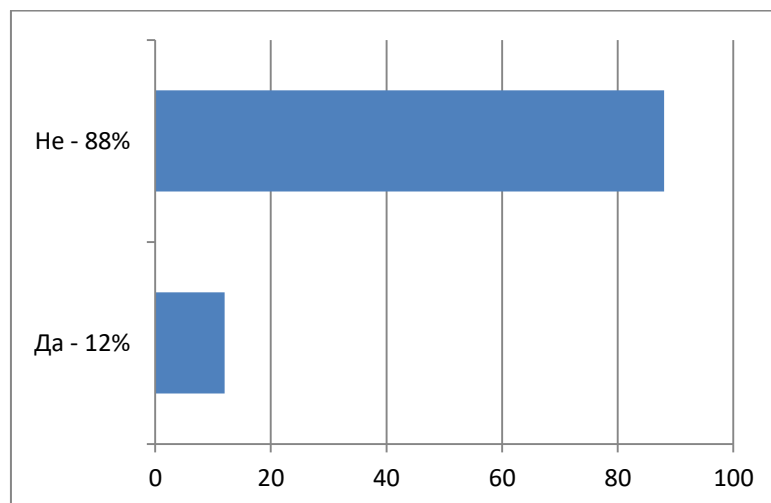
N = 44 медиатори

Фигура 17. Как бихте определили изискванията към обучаващите организации, разписани в НАРЕДБА № 2 от 15.03.2007 г.?

Повече от една трета от отговорилите на въпроса изследвани лица (36%) определят изискванията като формални, други 39% ги намират за достатъчни или по-скоро достатъчни, а една четвърт ги считат за недостатъчни.

Осъществяване на контрол от министъра на правосъдието

Изследван е въпросът доколко министърът на правосъдието съгласно чл. 12, ал. 1 от НАРЕДБА № 2 от 15.03.2007 г. влиза в ролята си на контролиращ орган за работата на медиаторите и организациите, които обучават медиатори.

N = 25 преподаватели

Фигура 18. Правена ли е проверка във Вашата организация от министъра на правосъдието съгласно чл. 12, ал. 1 от НАРЕДБА № 2 от 15.03.2007 г.?

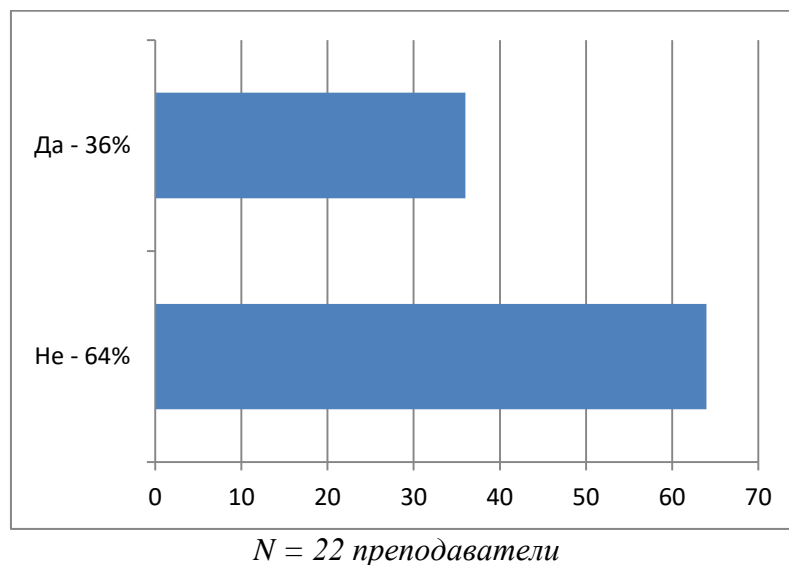
Само трима от отговорилите 25 изследвани лица казват, че са били проверявани съгласно чл. 12, ал. 1 от Наредба № 2 от 15.03.2007 г. за условията и реда за одобряване на организациите, които обучават медиатори. На въпроса *какви са резултатите от тази проверка* същите не дават информация.

Преобладаващата част от отговорилите лица (88%) споделят, че до този момент организациите им не са били проверявани.

Сертифициране на медиатори

Въпросът дали всички, които са преминали обучение по медиация, получават сертификати за успешно издържали изпита, е тясно свързан с качеството на обучението и компетентността на медиаторите, вписани в регистъра на МП.

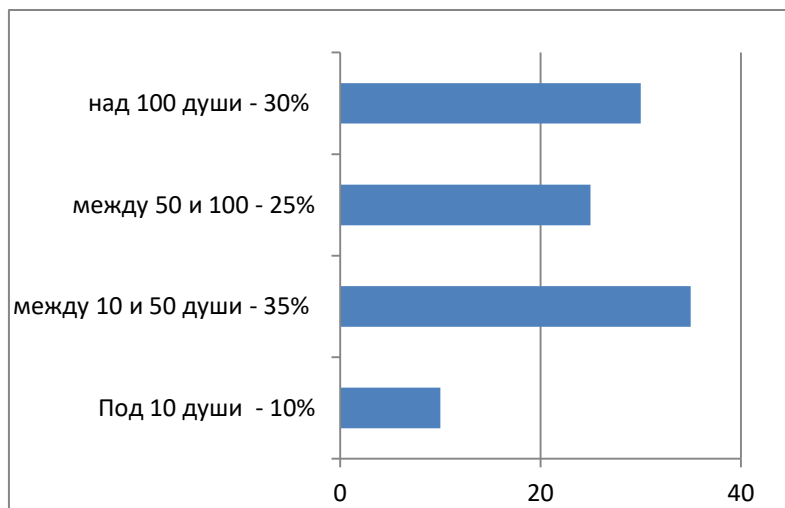
На въпроса *Има ли лица, обучени от Вашата организация, които не са успели да издържат изпита съгласно чл. 10 от НАРЕДБА № 2 от 15.03.2007?* 64% от изследваните лица отговарят, че няма такива; 36% признават, че сред курсистите им има провалили се на финалния изпит за медиатори и дори нещо повече – посочват точния им брой, който варира между 3 и 10 души

Фигура 19. *Има ли лица, обучени от Вашата организация, които не са успели да издържат изпита съгласно чл. 10 от НАРЕДБА № 2 от 15.03.2007 г.?*

Обучени медиатори

Няколко организации обучават или са обучили голям брой медиатори. Те споделят, че имат над 100 сертифицирани медиатори, а три организации посочват, че броят им надхвърля 650 души. Други, може би по-млади организации, са обучили по-малко медиатори, но активно допринасят за обучението, включително и чрез специализирани курсове.

N = 25 преподаватели

Фигура 20. Колко души общо е обучила Вашата организация според изискванията на Наредбата?

Целта на въпроса *Колко души са преминали обучения по медиация във Вашата организация извън изискванията на Наредбата?* е да набере информация за броя на медиаторите, преминали допълнителни и разнообразни обучения, предлагани от центрoвете по медиация, които, макар и извън стандартите за обучение, разширяват подготовката на медиаторите с нови знания. Някои центрове по медиация предлагат обучения, които не са предвидени да покриват изискванията на Наредбата, но задоволяват друга обществена нужда или са насочени към специфични групи участници.

Изследваните лица споделят, че в някои случаи обученията извън изискванията на Наредбата са преминали под формата на лекции по ОРЗД, изнесени пред обучаващи се в магистърска програма (НБУ, 2018 г.), с разиграване на ролеви игри за медиация по спор за лични данни. Изнесени са и лекции пред медицински лица в ИСУЛ относно ползите от медиацията в здравеопазването, както и във връзка с ОРЗД.

Други организации са провели летни школи и са организирали изнесени и други обучения със стотици участници с цел запознаване със специфични аспекти на медиацията. Става дума за обучения, които се извършват по проекти на организаторите и не покриват изискванията за сертифициране на медиатори, но повишават компетенциите на участниците в областта на медиацията.

Много малко са организациите, които провеждат обучения за преподаватели по медиация.

4. Спорове, подходящи за медиация

Видове спорове, подходящи за задължителна медиация според медиаторите

Според медиаторите задължителната медиация е в противоречие с принципа на доброволност на процедурата, но уточняват, че при някои видове спорове, отнесени за разрешаване пред съд, би било добре страните задължително да бъдат насочени към медиация като една от възможностите за разрешаване на спора. Процедурата за алтернативно разрешаване на спорове не може да бъде задължителна, но може да има задължителна информационна среща с медиатор, в резултат на която страните сами да я пожелаят, преди делото да се разгледа по съдебен ред. Медиацията може да стане задължителна процесуална предпоставка при някои видове спорове, т.е. задължението да се отнася до информирането на гражданите за преимуществата на медиацията и другите алтернативи за разрешаване на спорове (напр. помирение или присъждащо решение, ако не се стигне до споразумение при другите методи).

Сред видовете спорове, при които може да се въведе задължителна медиация, медиаторите изброяват най-вече семейните, вещните и облигационните, търговските, трудовите, междусъседските, свързаните с наказателни дела от частен характер, застрахователните, за наследство, административните и тези за авторски права, търговски марки и патенти. Споменават се и социални спорове в общността, включително спорове в училища, свързани със спортни клубове и игри, както и между граждани и институции. Към медиация трябва да се отнесат и споровете на граждани с дружества монополисти, със застрахователни дружества и банки. Споменава се нуждата от медиация при наказателни дела от частен характер, при казуси, засягащи непълнолетни правонарушители, както и в случаи на по-дребни нарушения.

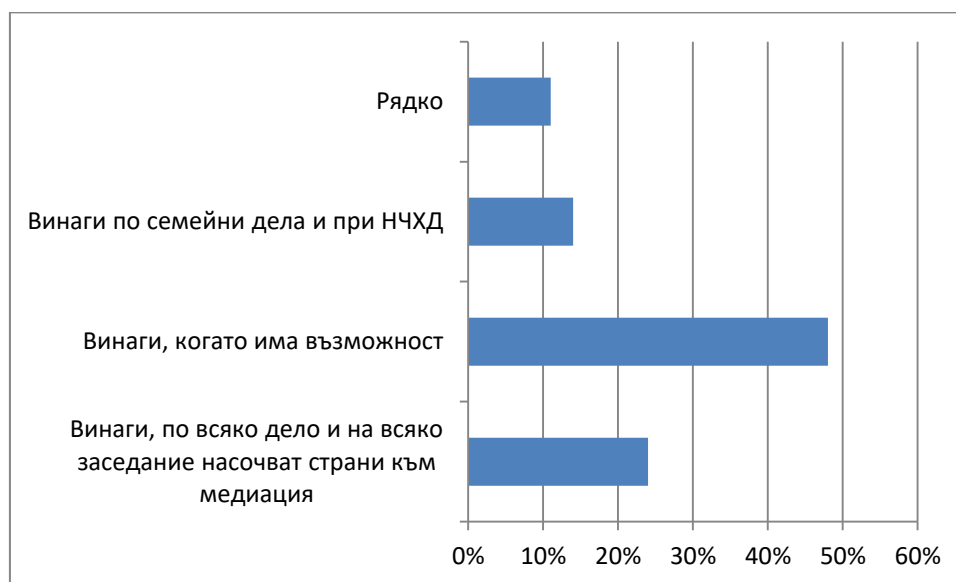
Медиаторите споменават често, че споровете с нисък материален интерес са особено подходящи за медиация, въпреки че няма единодушно мнение относно това какъв трябва да бъде размерът на претенцията. В предложението на изследваните лица сумата варира от 1000 до 10 000 лева.

За повече от половината от **съдиите**, участвали в изследването, въвеждането на задължителна медиация е необходимо, докато една четвърт от тях не смятат за необходимо да се въвежда такава. Някои са на мнение, че медиация може да се приложи по всички спорове. Повечето съдии – привърженици на задължителната медиация, уточняват по кои дела това би било подходящо: дела, образувани по тѣжба на пострадалия; наказателни дела от частен характер; бракоразводни дела, включително при спор за родителски права; дела за издрѣжка; по спорове, свързани с прекратяването на брака и между родители относно децата. Посочват се и спорове между собственици, между търговци с трайни отношения, при облигационни спорове с малък материален интерес, при трудови спорове за възнаграждение и обезщетения.

Напътване на страни към медиация при съдебно производство

На въпроса *Колко често по Ваша инициатива /извън изрично посочените от закона случаи/ напътвате страни към медиация?* почти една четвърт от **съдиите** (24%) отговарят, че **винаги – по всяко дело и на всяко заседание – насочват** страните към медиация. Почти половината съдии (48%) отбелязват, че насочват страните **винаги когато има възможност** и когато предметът на делото е подходящ за насочване към процедура по медиация.

Четирима съдии (14%) посочват, че препращат към медиация по всички наказателни дела от частен характер или във всички случаи на семейни дела. Само 10% са отговорили, че рядко насочват към медиация. Само един представител на съдийската общност е уточнил причината, а именно, че *в района на ОС Шумен няма активно действащи медиатори*.

N = 28 съдии

Фигура 21. *Колко често по Ваша инициатива /извън изрично посочените от закона случаи/ напътвате страни към медиация?*

Резултатите показват, че напътването към медиация е действаща практика в градовете, в които към окръжните и районните съдилища има изградени центрове по медиация. В същото време става ясно, че наличието на инфраструктура – действащи центрове по медиация, активно работещи медиатори и достъпност до процедурата – е основен фактор за насочване на страни към медиация при съдебно производство *при всеки удобен случай* или *винаги когато има възможност*.

По отношение на споровете, подходящи за медиация, съдиите посочват, че най-често насочват страни по семейни спорове. Това включва бракоразводни дела, спорове за родителски права и издръжка, за пътуване на дете в чужбина при липсата на съгласие на родителя съгласно чл. 127 от Семейния кодекс. Страните по облигационни, вещни и търговски спорове също често биват насочвани към процедура по медиация. Като

подходящи се определят и спорове по наказателни дела от частен характер. Само един съдия споменава трудовите спорове. Според негов колега *по принцип всеки спор, в който има две страни, е подходящ за медиация*. Чрез процедура по медиация там, където законът позволява, може да се сключи споразумение между спорещите страни.

Преценка за насочване на страни по спор към медиация

Една трета от съдиите (34%) посочват, че преценяват вида на спора и насочват към медиация там, където законът го позволява, а 28% преценяват страните по спора и доколко е подходящо да бъдат насочени към медиация. Най-голяма е групата (38%) на тези, които обясняват, че и двата критерия са взети предвид – преди всичко вида на спора, след това и профилът на страните. Някои от изследваните напътват страните към медиация почти по всички дела – при разпореждане за образуване на делото, при насочване на делото и в съдебно заседание; винаги указват тази възможност до приключване на делото, дори и преди съдебните прения.

Законов регламент за напътване към медиация

Повечето съдии (48%) смятат, че законовият регламент за напътване към медиация при висящи дела не е достатъчен, 31% определят законодателството като достатъчно, а почти една четвърт не могат да преценят (21%).

Тези, които смятат, че законовият регламент за напътване към медиация при висящи дела не е достатъчен, са на мнение, че е нужна по-добра законова регламентация в тази насока – например да се въведат условия страните по определени спорове задължително да минават през медиация. Законът трябва да определи кои са подходящите видове спорове и само в случай на неуспешна процедура по медиация страните да могат да сезират съда за разрешаване на спора. Според същата група съдии има категории дела, по които трябва задължително да се проведе медиация, преди да започне разглеждане на делото от съда. Те настояват за *поне една среща с медиатор преди съдебна фаза при определени категории дела*.

Някои техни колеги стигат по-далеч, като казват, че медиацията трябва да стане една от предпоставките за допустимост на иска – например по определени текстове от Семейния кодекс и Кодекса на труда или *до* или *над* определен материален интерес.

Освен това се настоява и за ясна инфраструктура за провеждане на процедура по медиация – медиаторите трябва да бъдат в съда, както и някои съдебни служители (напр. съдебните помощници), за да бъдат по-близо до страните. *След като някой е дошъл до съда да депозира искова молба, едва ли ще отиде първа на друго място, за да търси медиатори, на които вероятно ще трябва и да плати* – отбелязва един съдия.

Преобладаващото мнение е, че следва да бъдат направени законодателни промени, с които да се въведе задължителна процедура по медиация преди подаването на исквата молба в съда. Трябва да се предвиди задължителна медиация за определени спорове – семейни и такива с нисък материален интерес, както и възможност за провеждане на медиация, която да завършва със споразумение между страните преди изобщо да отнесат спора за разглеждане от съдия. Уреждането на медиацията като предварителен, задължителен етап, предхождащ разглеждането на спора от съдия, с цел изясняване на спорното спрямо безспорното в отношенията между страните, ще предотврати съдебното разглеждане и ще разтовари съдебната система.

Според изследваните лица съдът е ограничен във възможността да указва положителните възможности, които медиацията предоставя за разрешаване на конкретните спорове, и ползата, която страните могат да извлекат от тази процедура. Препоръчват се промени, така че законът да предоставя възможност на съдията предварително да указва опциите пред всяка една от страните за сключване на споразумение по делото.

Други съдии обръщат внимание на това, че медиацията е способ, който не следва да бъде стриктно регулиран от закона, но трябва да допусне прилагането на гъвкав подход, при който да се помогне на страните да стигнат до компромис.

Към кого са напътвани страните за медиация?

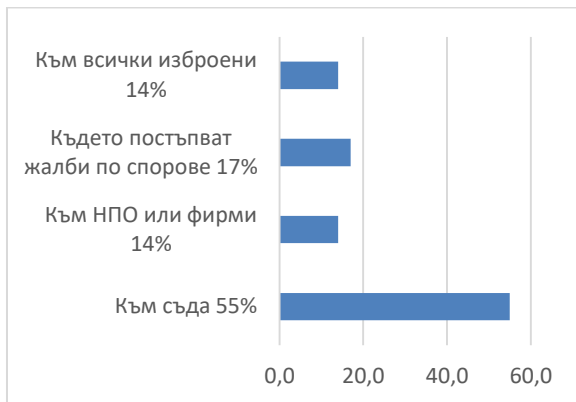
На въпроса *Към кого напътвате страните за медиация?* 69% от **съдиите** отговарят, че **ги насочват към медиатори, работещи в центъра по медиация към съда**; само 7% насочват към център по медиация извън съда, също толкова използват и Единния регистър на медиаторите.

Има съдии, които отговарят, че не могат да напътят страни към медиатори, тъй като няма такива, не е създаден център по медиация към съда и не е наличен център в града, в който работят. Един съдия посочва, че напътва страните да постигнат спогодба директно, без участие на медиатори; друг споделя, че ги насочва към отговорен служител в съда, който да им помогне да постигнат споразумение.

73% от съдиите считат, че е полезно да има **списъци на медиатори по конкретни спорове в съдилищата**; 10% не ги намират за нужни, а един уточнява, че следва да има списък на подбрани *успешни медиатори*, т.е. квалификацията, предишният опит и професионализмът на медиаторите трябва да бъдат условие за включването им в работата в централите по медиация към съда.

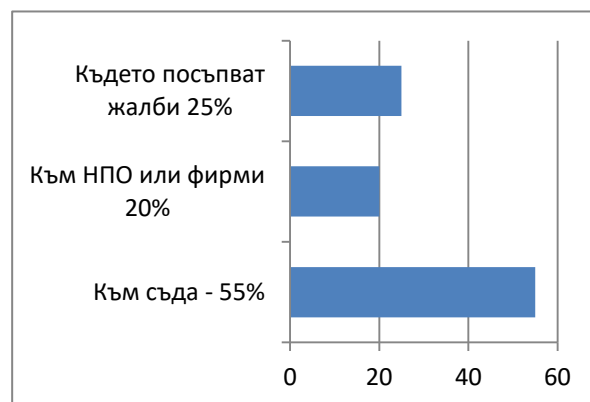
Местонахождение на центровете по медиация

Мнение на съдии

N = 28 съдии

Мнение на граждани

N = 20 граждани

Фигура 22. Къде следва да бъдат изградени центрове по медиация?

Някак естествено 55% от **гражданите** отговарят, че биха търсили центровете по медиация в съда, където се търсят и решения по спорове. На второ място са поставени институции, при които се подават жалби по спорове (25%); други 20% считат, че медиаторите трябва да се помещават в центрове по медиация към независими организации извън съда – НПО, фирми и др. Резултатите показват, че за медиацията и медиаторите се знае малко, че центровете по медиация извън съда все още не са особено популярни, а гражданите „прикрепват“ медиацията към обичайните познати институции, които търсят при спорове.

По-голямата част от **съдиите** (55%) са на мнение, че в съда трябва да има центрове по медиация, като същевременно е налице разбиране и за нуждата от постигане на извънсъдебно споразумение в независими центрове към НПО и фирми, както и към институции, в които постъпват жалби по спорове (общини, комисии за защита на потребителите и др.). 14% от отговорилите съдии смятат, че центрове по медиация трябва да има към всяко от изброените места. Това би покрило многообразието от случаи, в които гражданите могат да получат помощ от професионални медиатори.

Въвеждане на медиация по наказателни дела

За 17% от съдиите въвеждането на медиация по наказателни дела е трудно постижимо. Според тях процедурата е по-скоро неприложима по наказателни дела и не предвиждат промяна в това отношение в близко време. За повечето съдии медиацията е неприложима при дела за тежки престъпления, но може да намери приложение при такива от частен характер, както и при по-леки престъпления.

Някои съдии посочват, че и сега съществуват добри практики при наказателни дела от частен характер, и считат, че ако се разшири използването на процедурата в тези случаи, това би довело до значително разтоварване на съдебната система.

Това е напълно реален способ за приключване на голяма част от производствата при добро съдействие на съд, прокуратура и неправителствени организации.
(Съдия)

По-конкретно съдиите посочват следните случаи на приложение на медиацията при наказателни дела: които са образувани по тѣжба на пострадалия; за престъпления против брака, семейството и младежта; с пострадали (по-специално от насилие, както и ако пострадалият е роднина или близък познат на извършителя); с подсъдими непълнолетни; за възстановяване на щети; за обида, клевета и леки телесни повреди.

Според един съдия е възможно прилагането на медиация и при по-леки квалификации за домашно насилие, т.е. такива, при които *наказанието не трябва да води до влошаване на положението след него, а да води до реална и изпълнена с положителни последици превантивна функция.*

За опита на гражданите с процедура по медиация

Според участвалите в изследването граждани споровете, подходящи за медиация, са най-вече семейните, тези за родителски права и за бъдещето на децата. Подходящи могат да бъдат и тези за подялба на имоти при развод и при наследствени дела; също така наказателните спорове, при които има жертва, която трябва да получи обезщетение. Споменават се също така търговски и трудови спорове, между ученици в училище, както и междусъседски. Според някои граждани *всеки спор би бил подходящ за разрешаване чрез медиация.*

На въпроса *Смятате ли, че е уместно въвеждането на задължителна медиация при някои видове спорове?* 60% от гражданите отговарят положително, 30% не могат да преценят и едва 5% имат отрицателно становище по въпроса.

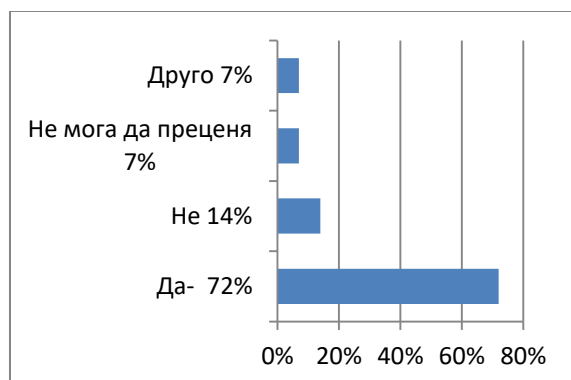
Един гражданин подчертава, че е *по-уместно компетентните лица да напътват активно към медиация, а не само формално да изпълняват задълженията за напътване на страните.* Това означава, че гражданите се нуждаят от информация как точно ще им помогне медиацията и какво биха загубили, ако не се опитат да разрешат спора си чрез нея.

На въпроса *Поражда ли някакви съществени проблеми изпълнението на споразумение, постигнато чрез медиация?* 60% от гражданите отговарят отрицателно, а 30% не могат да преценят и да дадат мнение по въпроса. Едно от изследваните лица посочва следното: *...в моя случай споразумението беше потвърдено със съдебно решение, не знам как стоят нещата с извънсъдебното решаване на спорове.*

5. Контрол върху дейността на медиаторите и центровете по медиация

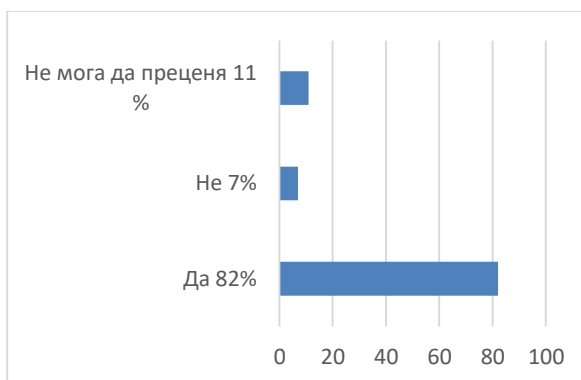
Категорично е мнението и на съдиите, и на медиаторите за нуждата от контролен орган по отношение на дейността на неутралните посредници и организациите, които ги обучават. Това може да бъде камара на медиаторите или друг вид институция.

Мнение на медиаторите

N = 108 медиатори

Мнение на съдиите

N = 28 съдии

Фигура 23. Смятате ли, че е нужно да се създаде камара на медиаторите, която да бъде законово регламентирана и да следи за качеството на провежданите обучения и за качеството на работата на медиаторите?

Въпреки че приемат нуждата от контролен орган, някои медиатори имат съмнения, че се нуждаят от професионална камара по примера на частните съдебни изпълнители или нотариусите. Този вид организация предполага достатъчно добре развита професия, с приходи, които да ѝ позволят да се самофинансира. Докато при съдебните изпълнители и нотариусите тази форма на контрол е доказала своята функционална, организационна и финансова необходимост, то при медиаторите това не е възможно, а и далеч не е толкова необходимо. Достатъчно е наличието на едно национално сдружение на медиаторите, ситуирано в София, което има регионални центрове в останалите градове.

По отношение контрола върху качеството на работата, част от медиаторите смятат, че трябва да се избягва свръхрегламентация и да се запази правото на свободно практикуване на дейността. Подкрепя се въвеждането на по-високи изисквания, напр. на образователен ценз, но не и на допълнителен лиценз или ограничаване по друг начин на достъпа до професията.

Техни колеги предлагат да се създаде представителен контролен орган от медиатори, който действа на ротационен принцип и на всеки две години задължително подновява своя състав.

Важно е да се създаде механизъм, който да проследява качеството на обученията, например да бъдат регламентирани национално признати организации на медиатори, които да взаимодействат помежду си. Предпочита се моделът на акредитирани организации, които взаимно се контролират. Важно е да се редуцират до 4-5 организации, които отговарят на определени критерии. На изпитите за медиатори на всяка обучаваща организация да присъстват представители на други организации. (Медиатор)

Има смисъл медиаторите да предоставят услуги само чрез акредитирани организации, така че както медиаторът следи за собствената си репутация, така и организацията, която представлява, осъществява контрол, следи за качеството и за своята репутация. Разработват се правила, етични кодекси, процедури и т.н., като периодично тези организации се отчитат пред по-висш орган, например това може да е общ надзорен орган по алтернативно решаване на спорове, който да има отдел за арбитражи, медиация, помирителни комисии. (Медиатор)

Според друга група медиатори достатъчно е да има Закон за медиацията и етичен кодекс на медиаторите, тъй като практиката в Европа е тази контролна дейност да се извършва от правосъдното министерство. Това отговаря на необходимостта от контролен орган на държавно ниво, който да регулира дейността, да следи за правилното ѝ изпълнение и да събира официална статистическа информация.

6. По-нататъшно развитие на медиацията в страната

Изследваните лица споделят предложения относно необходимостта от: промени в нормативната уредба и увеличаване на ролята на държавата в развитието на медиацията в страната; промени, които биха могли да издигнат качеството на услугата, да подобрят обучението на медиаторите и да улеснят достъпа на гражданите до процедурата по медиация.

Роля на държавата за развитие на медиацията в страната

Според съдиите ролята на държавата в развитието на медиацията е да приеме ясна и адекватна законова регламентация. Това включва както приемане на законодателни промени, когато е необходимо, така и разработване на цялостна стратегия за развитието на медиацията в страната.

Част от съдиите нямат конкретни предложения за промени в законодателството, които да направят медиацията по-достъпна за гражданите. Някои смятат, че липсва необходимият обем практика, за да се анализира и провери резултатността на действащия закон. Според други, за да се формулират такива предложения, следва да се проведат задълбочени изследвания на състоянието на медиацията в страната и в другите страни, в които е по-добре развита и работи по-добре.

Голяма част от съдиите застъпват тезата, че законодателните промени трябва да се осъществят в посока въвеждане на задължителна медиация за определена категория дела. Предлага се участието в процедура по медиация да стане задължителна предпоставка за подаване на искова молба в съда и само в случаите, когато не е успешна и този факт е писмено удостоверен, да се пристъпва към завеждане на дело.

Създаването на центрове по медиация към съдилищата в страната е важна стъпка, която държавата може да направи за развитието на процедурата. Това включва регламентиране и ресурсно обезпечаване на центрoвете. Съдиите подчертават необходимостта медиацията да остане безплатна по делата, разглеждани в съда.

За да се насочват гражданите към центрoвете по медиация, е необходимо да бъдат изтъкнати предимствата на процедурата, повече публичност и популяризиране на успешните практики чрез държавните институции.

Медиаторите виждат ролята на държавата за развитието на медиацията в създаването на условия за нейното развитие, свързани най-вече с подобряване на действащото законодателство, приемане на подходяща нормативна уредба, създаване на политики и стратегии за развитие на медиацията в страната. По-конкретно това се изразява в следното:

- **Да се въведат законодателни промени, свързани с насърчаване на институциите, включително съдилищата, да препращат към медиация.**
- Предлага се създаване на камара на медиаторите (или друг орган), която да обединява всички практикуващи медиатори, да следи за качеството на услугата и да работи за нейната популяризация.
- Ролята на държавата е да **развива и прилага политики**, които създават благоприятна среда за развитие на медиацията в страната. Преди всичко е необходимо да се приеме държавна стратегия за нейното развитие в България, която да включва работа по всички важни направления: образование; препращане към медиация от съдилища и институции; осигуряване на качествено обучение; информационни кампании; финансови облекчения при отнасяне на спор към медиатор и др. За развитието на медиацията е необходимо да се отделят повече ресурси от държавния бюджет и от европейските фондове (центровете по медиация трябва да имат възможност да кандидатстват с проекти към фондове за насърчаване на медиацията в страната).
- Медиацията трябва да се изучава във всички университети като задължителна дисциплина (не само като свободноизбираем предмет), особено във факултетите, които обучават юристи, психолози, икономисти, социолози и др. В средните училища би било полезно да се въведе дисциплина „Решаване на спорове и конфликти“, в рамките на която медиацията да се изучава подробно.

Задължително трябва да се обучават магистрати, за да е възможно да излязат от оковите и шаблоните на съдебния процес, независимо в кой раздел от правото се намират, и да вникнат в доброволното уреждане на спора, но не като съдебна спогодба /при съдебната спогодба не винаги страните усещат, че са постигнали успех и че правото им е защитено, те участват, защото ги поканва съда и това се приема като форма на държавна принуда/. (Медиатор)

- Друга важна част от държавната политика е свързана с въвеждането на помирителните практики навсякъде, където е възможно. В училищата и в университетите създаването на центрове по медиация и помирение ще помогне за разрешаването на спорове.

По отношение на статуса на медиаторите, самите специалисти са на мнение, че включването на професията „медиатор“ в Националния класификатор на професиите и длъжностите (НКПД) ще помогне за нейното регулиране и популяризиране.

За да развие професията „медиатор“, държавата трябва да включи медиаторите в Националния класификатор на длъжностите и професиите, с което ще се регламентират и компетенциите, които медиаторите трябва да имат. (Медиатор)

Завишаването на изискванията към образователно-квалификационната степен на кандидат-медиаторите и въвеждането на по-строги критерии за преподавателите ще подобрят техния статус, а подкрепата на обученията за медиатори и преподаватели по медиация би осигурила необходимия ресурс от такива специалисти в страната.

Важно е да се стимулира включването на професионални медиатори в кризисни центрове, щабове и др., които да подпомогнат разрешаването на кризи и конфликти.

По отношение на съдебната медиация медиаторите отново виждат ролята на държавата в създаването на центрове за спогодби и медиация към съдилищата. Наличието на такова звено като част от съдебната система би улеснило гражданите, които търсят решение на определени спорове. Държавата трябва да подкрепи процедурата, като осигури финансиране на изградените към съдилищата центрове по медиация.

Медиаторите предлагат да се въведе ефективна система за препращане към медиация от страна на съдилищата. Трябва да се регламентира въвеждането на задължително напътване на страни по определени спорове към медиация още преди да започне съдебният процес или в първото заседание. За тази цел трябва да се провеждат консултации със страните.

Поддържа се идеята за задължително **насочване към медиация при семейни, търговски, наследствени и други подходящи дела**. Въвеждането на задължителна информационна среща с медиатори ще увеличи броя на медиациите. Така ще се постигнат резултати в чисто човешки план, а в съдебен – ще се намали натоварването на съдилищата.

Държавата би следвало да проведе такъв вид политика, която да доведе до спокойствие у гражданите, че не само съдът е компетентен да реши въпроса им, а те самите могат да постигнат това, което искат, в една нормална, спокойна среда с помощта на медиатор – вместо други да решават съдбата им. (Медиатор)

Едва при невъзможност да се постигне споразумение /потвърдено от медиатор/ трябва да се допуска завеждане на съдебен спор. (Медиатор)

По отношение на извънсъдебната медиация медиаторите виждат ролята на държавата в няколко посоки:

- Да улесни създаването на **регионални центрове по медиация** извън съдебната система.
- Чрез въвеждане на задължителна информационна сесия по медиация при определени видове спорове в съда **страните да бъдат насочвани към центрове по медиация по избор**, включително извън съда, като се препоръчва използване на актуализиран Регистър на медиаторите към Министерство на правосъдието.

Смятам, че медиацията застрашава адвокатите и това е основна причина да няма развитие на практиката по медиация. (Медиатор)

- Да създаде **единен регистър на вписаните медиатори към всеки съд**, от който гражданите да имат право да избират медиатор или център по медиация, който да фасилитира разрешаването на спора им. Така ще се даде възможност на медиаторите да работят и развиват процедурата при условията на конкурентоспособност.

Създадените в момента към някои съдилища центрове по медиация ограничават медиаторите да се развиват извън тях и в същото време ги принуждават да полагат труд безплатно. (Медиатор)

- Да допринесе за **утвърждаването на няколко акредитирани организации** – центрове по медиация, които да отговарят на строги изисквания и критерии (по подобие на национално представените потребителски или работодателски организации) и да развиват медиацията в условия на конкуренция помежду си. Държавата да ги подпомага финансово, като същите имат задължение да популяризират медиацията, да обучават медиатори, да приемат случаи, напътвани от съдилищата или чрез свободен избор на гражданите.

Ако няколко акредитирани и отговарящи на строги изисквания организации работят в конкурентна среда и получават подкрепа от държавата, те биха допринесли повече за развитието на медиацията, отколкото една камара на медиаторите. (Медиатор)

- Да **поощрява и финансира работата на центрoвете по медиация чрез фондове**, за които центрoвете да се конкурират. Финансирането да помага за

развитие на капацитет, създаване на сайтове и популяризиране на дейността в общността с обучение на медиаторите, популяризиране на дейността сред гражданите, спонсориране на медиацията при спорове от социално естество (в училища, спорове в общности, между социално слаби групи или между граждани и доставчици на услуги или институции).

- Специално да бъдат подпомагани организациите, които обучават медиатори, чрез фондове за финансиране на дейността им. Това ще допринесе и за повишаване на качеството на услугата, тъй като организациите ще се състезават за финансиране и клиенти и ще подобряват качеството на своята работа.
- Да се даде **изпълнителна сила на споразуменията**, постигнати чрез медиация, чрез законодателни промени в ГПК, като по този начин отпадне необходимостта да се заверяват пред нотариус.
- Медиацията да се въведе като **социална услуга**, която да се предоставя от общините или от социалните центрове.
- Да се назначават **социални медиатори в общинските и държавните администрации** или да се въведат изисквания някои от служителите да бъдат с допълнителна квалификация „медиатор“ на позициите, в които се посредничат при затруднен или нарушен диалог на институциите с гражданите.
- Да се въведат **позиции на медиатори в сферата на образованието**, които да не са непременно педагогически кадри и психолози, а обучени медиатори, които да подпомагат разрешаването на конфликти между ученици, институции, родители и граждани, без да са страна в спора и без да представляват образователните звена.
- Да се въведе медиацията в училищата.

По отношение на осигуряването на достъп на гражданите до медиация и популяризиране на процедурата очакванията към държавата са следните:

- Да насърчава медиацията в **различни обществени сфери** – административна, социална, културна, образователна, здравеопазване – и да оказва подкрепа за въвеждането на медиацията и помирителните практики във всички сфери на обществените отношения.
- Да **актуализира и коригира Единния регистър на медиаторите** и Регистъра на организациите, които обучават медиатори, към Министерство на правосъдието.
- Да подкрепи **информационни кампании** за запознаване на обществеността със самата процедура и резултатите от нея, както и за разграничаване на медиацията от другите способи за разрешаване на спорове. Важно е да се провеждат разяснителни кампании с участието на съдилищата, с цел да се покаже, че медиацията е една от алтернативите на съдебното разрешаване на спорове, при която в една по-неформална и спестяваща време и средства процедура същите могат да бъдат разрешавани по оптимален начин.

Държавните институции трябва да съдействат за ясното разграничаване на медиацията от правното консултиране и пресичане на злоупотребите на адвокатите с медиацията, изземването на процедурата в техния обхват на дейност и подмяната ѝ с адвокатската работа с клиенти. (Медиатор)

- Да съдейства за **уеднаквяване на стандартите** за провеждане на процедурата.
- Да подкрепи **въвеждане на програми в средни и висши учебни заведения** за създаването на култура на мирно разрешаване на спорове чрез медиация и помирение.

По отношение на заплащането на услугата:

- Приемане на **тарифа за таксите** за медиаторски услуги; въвеждане на адекватно заплащане за услугата, регламентиране на таксите и тяхното синхронизиране със съдебните.
- Медиацията не трябва да се представя като безплатна услуга. Ако гражданите не заплащат за нея, трудът на медиаторите трябва да бъде заплатен от държавата или от други източници на финансиране.
- Да се въведат данъчни облекчения за медиаторите, положили труд *pro bono*.
- Да се въведат облекчения от финансов характер за страните, използващи медиация, като по-ниски държавни такси или освобождаване от такса при отнасяне на спора към медиация. Страните по съдебен спор, които са напътени към медиация и участват в такава, да плащат намалени държавните такси при разрешаване на спора чрез този способ.
- Медиацията да бъде спонсорирана от държавата в случаите, когато страните нямат финансова възможност да заплатят услугата (по подобие на правната помощ, уредена в Закона за правната помощ).

Въпреки че ролята на държавата е да съдейства, като създава условия за развитието на медиацията, категорично е изразено становището, че тя не трябва да се меси в самата работа на медиаторите, нито в тяхното обучение и развитие. Подходящото законодателство и политики биха спомогнали процедурата да се развива, особено ако се въведат мерки, насърчаващи страните да се насочат към нея на ранен етап от конфликта. Тези мерки могат да включват: стимулиране на страните да ползват медиация чрез различни облекчения; намаляване на бариерите за участие в медиация; стимулиране на самите медиатори да упражняват дейността и т.н.

Чрез законодателни промени може да се легитимира въвеждането на медиацията като част от производството по бизнес, трудови, семейни, училищни, междусъседски и други спорове преди разглеждането им по съдебен ред.

Важно е да се изгради механизъм за връзка между сектора, който прилага медиацията, и държавата в лицето на Министерство на правосъдието, в което е редно да се създаде

отдел или дирекция, които да се занимават с разработването на национална стратегия за развитие на медиацията в страната.

Разпространение и популяризиране на медиацията

Разпространението на медиацията изисква да се обединят усилията на различни организации за популяризиране на темата, като се работи не само със съдилищата, но и с различните асоциации на бизнеса, училищата и дружествата за комунални услуги за организиране на съвместни рекламни кампании, кръгли маси и други инициативи. Особено важна е разяснителната и образователната дейност сред младите хора.

За да може медиацията да получи по-широко разбиране и разпространение, **медиаторите** считат, че са нужни повече информационни кампании. Те могат да включват интервюта с лица, успешно преминали медиация и убедени в практическите ѝ ползи, както и образователни предавания в медиите, които трябва да представят процедурата на разбираем език, без специализирана терминология и сложни изрази.

Създадени са много филми, показващи как изглежда процедурата по медиация и каква е ролята на медиатора. Излъчването на такива продукции, включително създадени в други страни, би издигнало статуса на медиатора и би помогнало за по-доброто разбиране на тази професия и формирането на положително отношение към нея.

По-активното включване на медиатори в разрешаването на спорни социални казуси също би помогнало за разпространението и популяризирането на медиацията.

Важен елемент в увеличаването на популярността на процедурата е да се организират повече научни форуми, дискусии и информационни срещи с участието на учени, експерти и граждани, както и да се насърчава издаването на повече книги и публикации на тази тема.

Разпространението и популяризирането на медиацията е свързано с повишаване на нейното качество, както и с обучението за придобиване на правоспособност за нейното упражняване. За да стане това, е важно да се постигне по-добро взаимодействие между центровете по медиация и обучаващите организации, както и да бъдат подпомагани в усилията да развият своя капацитет.

За да се разпространи медиацията сред гражданите като способ за разрешаване на спорове, **съдиите** предлагат въвеждането на изискване спорът да бъде отнесен за разглеждане от съда само в случаите, когато процедурата по медиация е била неуспешна. Подчертава се важната роля на съдиите в напътването към медиация, както и нуждата от разяснителна работа сред гражданите защо при определени спорове е полезно да участват в нея. Информиранието на страните, инициращи съдебните производства, трябва да включва разясняване на последиците от разрешаването на споровете чрез медиация и по съдебен ред. Особено подходящо е напътването към медиация, когато е изяснена основателността на спора и възможностите, които законът

дава за определяне на основателността на претенцията. Събраните доказателства, разкриващи основателността на претенцията, помагат да се изясни необходимостта от напътване към медиация, за да се постигне желаният ефект.

Привличането на медиатори с утвърден авторитет би повишило доверието в процедурата сред гражданите.

Съдите предлагат насърчаване на адвокатите да ползват процедурата по медиация и смекчаване на съпротивата на професионални групи, свързани с традиционното (съдебно) разрешаване на спорове.

Медиацията трябва да се популяризира, а обществото трябва да се образова, за да повярва в нейния смисъл, в ефективността и ползите от нея. Въвеждането на образователни програми, включително към съдилищата и към центровете по медиация на неправителствени организации и фирми, би повишило информираността сред професионалните групи, сред юристите – потенциални страни в спорове, както и сред гражданите. Обучението трябва да обхване дори подрастващите и да бъде включено в училищните програми, както и в програмите на съответните факултети и специалности в университетите (право, психология, социология и др.).

Важно е информацията да се разпространява по различни информационни канали, да се провежда непрекъснато обучение и при всеки удобен случай в съда да се дават разяснения за предимствата на медиацията. Медиите трябва да помагат за нейното популяризиране и да представят по подходящ начин успешно разрешените спорове.

Целта е да се промени общественото съзнание, в което битува представата, че медиацията е несигурна процедура, която не гарантира на страните, че правата им ще бъдат защитени. Информационните кампании, обучението, популяризирането на успеха на медиационната процедура и съдебното напътване към медиация биха спомогнали и за промяна в мисленето на гражданите по отношение на компромисите и дължимите отстъпки, които всяка страна може да направи за разрешаването на даден проблем.

Според 72% от участвалите в изследването съдии, един от факторите за разпространение на медиацията в страната е **взаимодействието между съдебната система и неправителствените организации**. То се изразява в диалог и организиране на съвместни обучения и информационни кампании. Предлага се реализиране на общи проекти, изграждане на центрове по медиация към съдилищата и създаване на законова възможност за препращане на случаи към действащи центрове по медиация. Споменава се възможността за обмяна на информация по приключили случаи с цел обогатяване на знанията на професионалистите в различните сектори по отношение на развитието на медиацията в страната. Неправителствените организации и съдилищата могат да организират повече работни срещи в неформална среда, които да бъдат наблюдавани и от граждани.

При всички случаи се подчертава необходимостта от ясна законова регламентация като основа на взаимодействието между правосъдната система и неправителствените организации. Чрез договаряне на взаимодействието в рамките на процесуалните закони

ще се гарантира неговата пълноценност и ефективност. Като пример е посочено взаимодействието с центровете за социални дейности относно изслушването на деца в т.нар. „синя стая“.

Гражданите също имат определено мнение за развитието и популяризирането на медиацията в страната. За да се увеличи популярността на процедурата като един от способите за разрешаване на спорове, гражданите предлагат да се увеличи осведомеността за нейните предимства, включително чрез средствата на интернет и социалните медии. Гражданите очакват от държавните институции и съдилищата да разпространяват информация за медиацията чрез различни информационни канали.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Медиацията в България бележи забележителен напредък и се разпознава от професионалистите в съдебната и извънсъдебната система като необходима и полезна процедура, която обслужва интересите на гражданите и същевременно разтоварва съдилищата от спорове, които могат да се решат и без тяхната намеса. В сравнение с 90-те години на миналия век, когато фондация „Партньори – България“ започва да популяризира процедурата, да обучава медиатори и да извършва медиации, днес съществува обществено разбиране за ползите от алтернативното решаване на спорове. Съществува критична маса от хора, които работят неуморно за развитието на медиацията в страната. Ежедневно се решават случаи от обучени медиатори, които предлагат услугите си като част от своята професионална дейност, а също и като доброволци към централните за спогодби и медиация към районните и градските съдилища в редица градове.

Въпреки напредъка сред представители на съдебната система, адвокати, медиатори и граждани съществуват огромни очаквания за промени, които да се осъществят със съдействието на държавните институции, за да продължи развитието на медиацията в страната. Назрял е моментът за усъвършенстване на действащото законодателство, за приемане на подходяща нормативна уредба, както и за създаване на политики и стратегии, които да улеснят достъпа на гражданите до медиация и работата на самите медиатори.

Медиаторите очакват професията „медиатор“ да бъде включена в Националния класификатор на професиите и длъжностите, търсят подкрепа за продължаващо обучение, както и за обучение на преподаватели и настояват за формиране на тарифи, които да регламентират заплащане на труда на медиаторите.

За съдиите е важно медиацията да се регулира като условие за завеждане на дело. Въвеждането на задължителна медиация по определени спорове преди възможността за съдебното им разрешаване би разтоварило значително съдебната система.

И съдии, и медиатори са единодушни, че трябва да се въведе задължително насочване към медиация при семейни, търговски, наследствени и други подходящи дела. Въвеждането на задължителна информационна среща с медиатори би насочило много граждани към медиация, а това би довело до извънсъдебно споразумение между голяма част от страните още преди започване на съдебно дело. Изграждането на центрове за спогодби и медиация към всички съдилища в големите градове, създаването на подготвени кадри по медиация и финансирането на централните от държавата би дало сериозен тласък за по-активно използване на процедурата.

Особено важен елемент в развитието на медиацията е повишаване на качеството на обучение на медиаторите, както и на самата услуга по медиация. Предлага се ревизия на Единния регистър на медиаторите към Министерство на правосъдието, както и утвърждаване на няколко акредитирани организации, които да отговарят на строги

критерии и да предлагат висококачествено обучение на медиатори, включително специализирано такова, като работят в условията на конкуренция помежду си.

Предлага се уеднаквяване на програмите за обучение на медиатори, създаване на стандарти за обучение и провеждане на изпити по начин, който гарантира, че сертифицираните медиатори отговарят на необходимите минимални стандарти, за да упражняват професията.

Популяризирането на медиацията е необходимо условие за постигане на по-високо обществено разбиране за спецификата и ползите от нея. Фактът, че участвалите в медиация граждани са изключително позитивни по отношение на опита си и биха препоръчали процедурата на други, показва, че предимствата на алтернативното разрешаване на спорове са убедителни за тези, които са имали възможност да се възползват от тях. Затова развитието на стратегии за популяризиране и информиране на гражданите е важно условие както за привличане на клиенти на услугата, така и за натрупване на повече случаи и акумулиране на опит, чрез който медиацията да се развива като професия.

Препоръки за подобряване на политиката по отношение на медиацията

Посочените по-долу препоръки към държавните институции, към организациите, които обучават медиатори, както и към други заинтересовани страни са резюме на предложенията, формулирани от участвалите в изследването съдии, медиатори, адвокати и граждани.

1. Стратегия за развитие на медиацията в страната

Държавата трябва да създаде благоприятни условия за развитие на медиацията, като улесни процеса на подобряване на действащото законодателство, приемането на подходяща нормативна уредба и прилагането на стратегия за развитие на медиацията в страната, която да обхваща всички нейни аспекти и да включва координирани действия между държава, адвокатура, медии, медиатори и граждански организации. В Министерство на правосъдието следва да се създаде дирекция, която да отговаря за прилагането на стратегията. Документът следва да бъде разработен съвместно със заинтересованите страни.

Стратегията за развитие на медиацията в страната трябва да включва мерки за насърчаване на институциите, включително съдилищата, да препращат към медиация. Важно е да се въведат мерки, насърчаващи страните да се насочат към този способ за разрешаване на спорове на ранен етап от конфликта. Така например мерките могат да включват: стимулиране на страните да ползват медиация чрез различни облекчения, намаляване на бариерите за участие в процедурата и окуражаване на самите медиатори да упражняват дейността. Необходима мярка е и актуализирането на Единния регистър на медиаторите и Регистъра на организациите, които обучават медиатори, към Министерство на правосъдието.

2. Въвеждане на единни стандарти за обучение и унифициране на програмите за обучение по медиация

Изследваните лица предлагат да се въведат унифицирани програми за обучение по медиация, както и единни стандарти за подготовка на медиаторите, които ще осигурят качество на обучението. Екипите от преподаватели трябва да включват хора с опит като медиатори, както и с педагогическа компетентност, за да постигнат учебните цели за придобиване на адекватни знания, умения и нагласи.

Задължително е да се направи нова акредитация на обучаващите организации. Те трябва да отговарят на сериозни изисквания и да бъдат отворени за упражняване на външен контрол върху дейността им.

3. Съвременно съдържание, интерактивно обучение и качествени материали

Съдържанието на курсовете по медиация трябва да дава информация за правната рамка на процедурата, за приложението ѝ в съдебни и извънсъдебни спорове, както и за състоянието ѝ в Европа и по света. Обучението трябва да съдържа теми като теория на конфликтите, алтернативно разрешаване на спорове, етапи на процедурата по

медиация, психология на поведението, както и да включва достатъчно упражнения за развитие на умения за наблюдение на вербалното и невербалното поведение на страните и практическо водене на процедурата. Съвременното обучение разчита на учене чрез правене, на много упражнения, дискусии и групова работа. В този смисъл обучението по медиация трябва да включва казуси, упражнения и възможности за развитие на уменията за водене на процедура по алтернативно разрешаване на спорове.

Организациите, които обучават медиатори, трябва да подготвят и предоставят на участниците в обученията адекватни и качествени учебни материали, наръчници, упражнения и казуси.

4. Практическа насоченост на обучението на медиаторите

Обучението трябва да осигури на медиаторите достатъчно теория и практика със силен акцент върху приложната част. Сегашното базисно обучение е недостатъчно, затова продължителността му трябва да се увеличи, особено по отношение на практическите модули. Подготовката на бъдещите медиатори трябва да бъде практически насочена и да включва достатъчно упражнения за решаване на конкретни казуси. Обучението трябва да представя основните моменти от процедурата, като успоредно с това формира умения за справяне с всеки етап и елемент от нея. Учебната програма следва да включва усвояване на разнообразни техники и да помага на обучаемите да придобият практически умения.

Обучението трябва да бъде свързано с действителността – казусите да бъдат подбирани така, че да отразяват реални ситуации, а преподаването (теоретично и практическо) да се основава и ръководи от опита на преподавателите. Важно е да се разглеждат типични казуси, които са често срещани в практиката. Полезно би било в програмата да бъде включен реален случай, който опитните преподаватели да водят пред курсистите, като демонстрират процедура по медиация с реални страни.

5. Обучение в онлайн медиация

Обучението трябва да осигурява също така познания и умения за водене на медиация чрез дигитални форми – онлайн медиация, за да се отговори на нуждите на страни, които са географски отдалечени една от друга или по каквито и да било причини не могат да се явят физически на процедурата, за да участват в нея. Благодарение на различни онлайн платформи страните могат да общуват в реално време етично и лесно помежду си, като същевременно се възползват от визуални и гласови сигнали. С подобряването на технологиите медиацията, проведена онлайн, става също толкова ефективна, колкото и чрез традиционните техники. Освен това, поради липсата на необходимост да са в една стая с другата страна по спора, за някои участници тази форма може да се окаже предпочитана, бивайки източник на по-малко стрес и напрежение. Това се потвърждава и от наличните данни, според които онлайн медиацията насърчава доверието и положителните емоции.

6. Стаж в реална среда

Изследването показва, че много сертифицирани медиатори нямат или имат твърде малък опит с воденето на процедура по медиация. Следователно на участниците в обученията трябва да бъде предоставена възможност за практическо обучение след завършване на

програмата, което да се изразява в разрешаване на случаи в реална среда под супервизията на опитен медиатор. Те трябва да правят комедиации и да имат възможност да се учат чрез практика и взаимодействие с по-опитни свои колеги.

Участниците в обученията трябва да имат възможност да практикуват дейността, преди да подадат документите си за вписване в Единния регистър на медиаторите. Желателно е стажът им в реална работна среда да бъде с продължителност не по-малко от 30 часа. Това може да се осъществи както чрез действащите центрове по медиация, така и чрез Министерство на правосъдието и съдилищата. Само чрез интензивна практика медиаторите могат да развият уменията си и да станат професионалисти в областта.

7. Водене на курсовете по медиация от сертифицирани и опитни преподаватели

Обучението в курсовете по медиация следва да се извършва от лица, специално сертифицирани да обучават медиатори. Те трябва да са придобили знания за методологията на обучение по медиация и да имат опит в преподаването по теми, свързани с теория на конфликтите и алтернативното разрешаване на спорове. От преподавателите се очаква да бъдат както действащи медиатори с опит, така и компетентни педагози с висока квалификация, които имат както теоретичната подготовка, така и педагогическите умения да въведат пълноценно курсистите в основите на медиацията.

Преподавателите по медиация трябва да помогнат на бъдещите си колеги да усвоят етичните стандарти на водене на процедурата, както и да изградят балансирано и равнопоставено отношение спрямо двете страни в спора. Те трябва да работят за изграждането на професионално и етично отношение и поведение на бъдещите медиатори, за постигането на усещане за мисия и формирането на желание за взаимодействие и колегиалност.

8. Унифициране на изпитите за медиатори

В изпитите трябва да участват независими външни оценители, за да се гарантира обективност на оценяването и да се избегне конфликт на интереси. Проверката на готовността за упражняване на професията следва да включва както оценка на теоретичната подготовка на кандидат-медиаторите (знания за процедурата, правна рамка и етични стандарти), така и оценка на придобитите умения за водене на медиационна процедура.

Въвеждането на единни стандарти по отношение на учебната програма и изпитите за медиатори би уеднаквило критериите за оценка и сертифициране на специалистите в тази сфера. Важно е да се въведе единен квалификационен изпит по медиация във всички образователни центрове, като участието в обучението не бива да гарантира получаването на професионална квалификация, ако същият не е взет успешно.

9. Адаптирано към нуждите на целевата група обучение

Подборът на кандидатите за медиатори трябва да извършва още при започване на курса, след това при провеждане на изпита и присъждане на сертификатите. Целевата

група на обучението трябва да бъде добре дефинирана, за да бъдат привлечени подходящите хора, а самото обучение да бъде адаптирано към и да обслужва нуждите и професионалната насоченост на обучаваните – социални работници, юристи, специалисти в областта на човешките ресурси и т.н. Важно е да има повече курсове за юристи.

Медиаторите, които ще работят към центрове за спогодби и медиация към съдилищата, трябва да бъдат напълно подготвени по въпроси, свързани със съдебната система, както и с мястото на медиацията при определени спорове. За тази цел е важно да се увеличи взаимодействието със съдилищата, които от своя страна трябва да дават възможност на медиатори да провеждат стажа си при тях, като в подходящи случаи поемат процедури, напътени от съдия.

10. Продължаващо и специализирано обучение

За да поддържат уменията си, сертифицираните медиатори трябва да продължават да се развиват и обучават. Важно е да има периодични поддържащи курсове за опресняване и надграждане на знанията, както и семинари, които да дават повече възможности за практика и отработване на уменията. Всяка година медиаторите трябва да покриват поне 8 часа обучение (или 16 часа за две години), което да включва ключови теми като: етика при водене на процедура по медиация; проблемно поведение; домашно насилие; културни различия; стереотипи и предразсъдъци; практически модули за водене на процедура по медиация и др. Поне половината от тези часове трябва да бъдат взети чрез участие в присъствени семинари. На всеки две години медиаторите трябва да подават информация за преминалите семинари за продължаващо обучение към контролиращия орган (Министерство на правосъдието или друг).

Обучаващите организации трябва да организират и специализирани семинари за теоретично и практическо обучение в определени области, напр. семейна медиация, медиация при потребителски спорове, търговска медиация и прочее. От тези организации се очаква да контактуват със своите курсисти, за да ги информират за предстоящи обучения.

11. Ограничено участие на адвокати в процедура по медиация

Изследването показва, че участието на адвокати в процедура по медиация трябва да бъде преценявано с оглед на това доколко присъствието им би било полезно за страните, участващи в процедурата. Адвокатите имат финансов интерес за разглеждане на делото в съдебна фаза, тъй като хонорарите им зависят от броя на съдебните заседания и съдебните инстанции. Затова изследваните лица предлагат адвокатите да участват в медиации, ако спорът изисква помощ от лице с правни познания, а медиаторът не е специалист по право или ако страните желаят участие на адвокати, когато не са наясно кое е и кое не е в техен интерес. Според съдиите участието на адвокати до голяма степен зависи от личностните им характеристики и компетентност: те трябва да бъдат наясно с принципите и технологията на процедурата по медиация и да притежават съответните умения да участват в нея, без да я блокират.

12. Заплащане на услугата „Медиация“

Държавата трябва да съдейства за приемането на тарифа за таксите за медиаторски услуги, въвеждането на адекватно заплащане за процедурата, регламентиране на таксите и тяхното синхронизиране със съдебните. Медиацията не трябва да се представя като безплатна услуга. Тя трябва да бъде заплащана от гражданите, освен в случаите, когато е спонсорирана от държавата или от други източници. Алтернативното разрешаване на спорове трябва да се спонсорира от държавата в случаите, когато страните нямат финансова възможност да заплатят медиаторската услуга (по подобие на правната помощ, уредена в Закона за правната помощ), а медиаторите, положили *pro bono* труд, да получават данъчни облекчения.

Налице са очаквания да се въведат облекчения от финансов характер за страните, използващи медиация, например да заплащат по-ниска държавна такса или да бъдат освобождавани от такава. Това се отнася в особена степен за страните по съдебен спор, които са напътени към медиация и се съгласяват да участват в такава (предлага се те да заплащат по-ниски държавни такси).

13. Контрол върху медиаторите и организациите, обучаващи медиатори

Категорично е мнението на медиаторите, съдиите и гражданите, че дейността на медиаторите и организациите, които обучават медиатори, се нуждаят от контролен орган. Дали това ще бъде камара на медиаторите, или друг вид организация, няма единно мнение, но за всички е важно професията да бъде регулирана, т.е. да има отчетност и контрол, които са в най-добър интерес на обществото.

Регистрирани са очаквания за създаване на контролен орган (камара, асоциация, съвет или орган на Министерство на правосъдието), който да регулира дейността на медиаторите и да осъществява контрол над дейността им, както и над дейността на организациите, които обучават медиатори.

14. Въвеждане на медиацията като задължителна процесуална предпоставка при някои видове спорове

Въпреки че медиацията е доброволна процедура, има консенсус, че при някои видове спорове в съда би било добре страните задължително да бъдат напътвани към медиация като една от възможностите за разрешаване на спора. Предлага се задължителна информационна среща с медиатор, в резултат на която страните може да пожелаят медиация, преди делото да влезе в съда.

При някои видове спорове (напр. семейни, вещни и облигационни, търговски, трудови, застрахователни, с нисък материален интерес, междусъседски и други) медиацията може да стане задължителна процесуална предпоставка, като се изисква участие в нея, преди да се започне съдебно производство.

15. Развитие на центровете за спогодби и медиация

Натрупаният позитивен опит на центровете за спогодби и медиация към някои съдилища е предпоставка за разширяване на услугата и в други градове. Държавата трябва да подкрепи създаването на нови центрове по медиация, да помогне за развитието на техния капацитет и да подсигури финансирането им.

Предлага се създаване на регистър на вписаните медиатори към всеки съд, от който гражданите да имат право да избират както медиатор, работещ към центъра за спогодби и медиация към съда, така и такъв, който работи в извънсъдебен център по медиация в региона. Така ще се даде възможност на специалистите да работят и развиват процедурата в условията на конкуренция.

16. Подпомагане на акредитирани организации да предоставят обучение по медиация

Тези организации трябва да отговарят на строги изисквания и критерии и да развиват медиацията в условия на конкуренция помежду си. Държавата трябва да финансира работата на централните по медиация чрез специални фондове и да им помага да развият своя капацитет, а те от своя страна трябва да имат задължение да популяризират процедурата, да обучават медиатори и да приемат случаи на медиация, напътвани от съдилищата или чрез свободен избор на самите граждани. Финансирането трябва да помага за институционалното укрепване на централните: развитие на нови програми; оборудване; създаване на сайтове; популяризиране на процедурата в общността; първоначално и продължаващо обучение на медиатори; спонсориране на участието в медиация при спорове в общностите, които са от социално естество, между социално слаби групи или между граждани и доставчици на услуги или институции.

Важно е организациите, които обучават медиатори, да бъдат подпомагани, за да се осигури по-добро качество на обучението. Така те ще се състезават за финансиране и привличане на клиенти, подобрявайки по този начин качеството на предлаганата услуга.

17. Признаване на споразуменията, постигнати чрез медиация

Необходими са законодателни промени, за да се гарантира на страните по постигнато в резултат на медиация писмено споразумение, че същото има изпълнителна сила, без да е необходимо да се заверява пред нотариус. Изпълнителната сила на споразумението, постигнато чрез медиация, може да бъде отказана, ако съдържанието противоречи на действащото законодателство или ако посоченото в него задължение е неизпълнимо по своето естество.

18. Създаване на общност на медиатори и издигане на статуса на медиаторите

Обмяната на опит между медиатори и поддържането на професионалната общност трябва да стане практика. Институциите и централните по медиация трябва да организират повече семинари и конференции за споделяне на опит и запознаване с нови тенденции в областта.

Професията „медиатор“ трябва да бъде включена в Националния класификатор на професиите и длъжностите (НКПД). Трябва да има завишени изисквания към образователно-квалификационната степен на кандидат-медиаторите, особено към тези, които се готвят да обслужват централните за спогодби и медиация към съдилищата в страната, както и тези, които работят като преподаватели към организациите, които обучават медиатори.

19. Въвеждане на медиацията като социална услуга, която да се предоставя от общини или от социални центрове

Препоръчва се назначаването на медиатори в общински и държавни администрации или въвеждането на изисквания към някои от служителите за допълнителна квалификация „медиатор“ на позициите, в които се посредничат при затруднен или нарушен диалог на институциите с гражданите.

Сред мерките за развитие на медиацията трябва да се обмисли и възможността за включване на медиатори в кризисни центрове и кризисни щабове като част от екипите за разрешаване на кризи и конфликти.

20. Въвеждане на медиацията в средните и висшите училища

Медиацията трябва да бъде предоставяна като услуга и като част от образователни програми, които имат за цел създаването на култура на мирно и ефективно разрешаване на спорове от ранна възраст. Държавата трябва да подкрепи въвеждането на програми в средните и висшите учебни заведения за популяризиране на медиацията сред децата и младежите.

В сферата на образованието трябва да бъдат въведени позиции за медиатори, които да не бъдат непременно педагогически кадри и психолози, а обучени медиатори, които да подпомагат разрешаването на конфликти между ученици, институции, родители и граждани, без да са страна в спора и без да представляват образователните звена.

21. Провеждане на мащабни разяснителни кампании

Кампании с участието на съдилищата ще покажат, че медиацията е една алтернатива на съдебното разрешаване на спорове, която дава възможност за постигане на оптимално решение в една по-неформална и спестяваща време и средства процедура. Широката общественост трябва не само да е запозната с процедурата, но и да я разграничава от другите методи за разрешаване на спорове.

За да бъдат успешни тези кампании, медиаторите трябва да бъдат по-видими при разрешаването на спорни социални казуси. Практическите ползи от процедурата е добре да се представят от граждани, които са участвали в успешна медиация.

Очакват се повече образователни кампании в националните медии и представяне на процедурата на разбираем език, без сложни термини и формулировки. Кампаниите могат да включват разпространение на рекламни материали, излъчване на филми, организиране на научни форуми, дискусии и информационни срещи с участието на учени, експерти и граждани с цел популяризиране на процедурата. Трябва да се насърчава издаването на повече книги и публикации, свързани с медиацията. В този процес е важно да се обединят усилията на различните организации, като се работи както със съдилищата, така и с различните асоциации на бизнеса, училищата, дружествата за комунални услуги за организирането на съвместни кампании и разяснителна дейност сред гражданите и особено сред младите

**ТОЗИ ДОКЛАД Е ИЗВЪРШЕН В РАМКИТЕ НА
ПРОЕКТ „ПОВИШАВАНЕ КАПАЦИТЕТА НА
ОРГАНИЗАЦИИТЕ, КОИТО ОБУЧАВАТ
МЕДИАТОРИ, ЧРЕЗ ИЗРАБОТВАНЕ НА
СТАНДАРТИ ЗА ОБУЧЕНИЕ НА МЕДИАТОРИ“,
ИЗПЪЛНЯВАН ОТ ФОНДАЦИЯ „ПАРТНЬОРИ –
БЪЛГАРИЯ“**

N BG05SFOP001-3.003-0081

ФОНДАЦИЯ

“Партньори България”